

Lausunto Eduskunnan hallintovaliokunnalle hallituksen esityksen HE 221/2005 vp johdosta

Sisällys

1	Prostituutiopoliitikka ja lainsäädäntö	2
1.1	Prostituutiopoliittisen keskustelun analysointia	2
1.2	Prostituutiopoliittisen keskustelun kompastuskivet	3
1.3	Ideologiaa ja teoriaa – vai käytännön ratkaisuja?	3
1.3.1	Tasa-arvo ideologiana ja käytäntönä	3
1.3.2	Prostituotujen auttaminen ideologiana ja käytäntönä	4
1.3.3	Ihmiskaupan vähentäminen ideologiana ja käytäntönä	5
1.3.4	Vapaaehtoisuus ideologiana ja käytäntönä	6
1.3.5	Maan alle vai valtion bordelliin?	6
1.4	Käsitteiden ja ”tietojen” sekamelska	7
1.4.1	Väärinkäsityksiä ja harhautuksia	7
1.4.2	Prostituution luonne ja tutkimuksen vaikeus	7
1.4.3	Median luonne	8
1.4.4	Käsitteiden epäjohtonmukaisuus	9
1.4.5	Olemattomia tutkimuksia, oletuksiin perustuvia ”tietoja” ja katteettomia lupauksia	9
1.5	Politiikan ja oikeusjärjestelmän ristiriita	10
1.5.1	Uhri politiikassa ja oikeudessa	10
1.5.2	Ihmiskauppa politiikassa ja oikeudessa	10
1.5.3	Auttaminen politiikassa ja oikeudessa	11
2	Hallituksen esitys seksipalveluiden ostamisen kriminalisoimiseksi	11
2.1	Seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnin perusteluihin liittyviä oikeudellisia ongelmia	11
2.1.1	Yksilön oikeudellisesta asemasta yleensä	11
2.1.2	Prostituoidun oikeudellinen asema hallituksen esityksessä	13
2.1.3	Yksityiselämä, yksityisyyden suoja ja henkilökohtainen kunnia	14
2.1.4	Rikoksen uhrin suojeleminen ja oikeusturva	16
2.1.5	Rikoksen uhrin oikeus vahingonkorvaukseen	19
2.1.6	Verovelvollisen oikeusturva	20
2.1.7	ALV-tilitysvollisuuden oikeusturva	21
2.1.8	Oikeusturva elinkeinotoiminnassa	22
2.1.9	Oikeus sosiaali- ja terveystieteisiin	23
2.1.10	Ihmiskaupan uhrin asema	24
2.2	Seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi ja muu prostituutioon kohdistuva kriminalisointi	26
2.2.1	Seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnin suhde järjestyslakiin	26
2.2.2	Seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnin suhde parituskriminalisointiin	27
2.2.3	Seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnin suhde ihmiskauppakriminalisointiin	28
2.3	Seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnin suhde ulkomaalaislakiin	29
2.4	Seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnin suhde perusoikeuksiin	29
3	Hallituksen esitys ihmiskauppaa koskevista kansainvälisistä sopimuksista	31
3.1	Ihmiskaupasta yleensä	31
3.2	Sallin lausunto oikeusministeriölle 31.3.2004 Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjojen täytäntöönpanosta	32
3.2.1	Ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan luonne ja tarkoitus	32
3.2.2	Ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan tulkinta	33
3.2.3	Ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan täytäntöönpano	34
3.3	Globaaleilla markkinoilla tarvitaan globaaleja työntekijän oikeuksia	35
4	Johtopäätökset	35
4.1	Seksityön vaikeuttaminen estää ratkaisujen löytämistä	35
4.2	Seksialan Liitto SALLI ry:n kommentit hallituksen esityksen HE 221/2005 johdosta	36
5	Liitteet	37
6	Lisätiedot	37

1 Prostituutiopoliitikka ja lainsäädäntö

1.1 Prostituutiopoliittisen keskustelun analysointia

Prostituutiopoliitikan keskeisiä kysymyksiä on:

- Mitä tarkoituksia politiikalla pyritään ajamaan?
- Mitkä tarkoitukset asetetaan ensisijaiseksi ja mitkä toissijaiseksi?

Prostituutiopoliitikan argumentaatioissa on esitetty monenlaisia tärkeitä tarkoituksia ja tavoitteita. Perusteluina käytetyt tarkoitukset saavat kuitenkin hyvin erilaisia ilmenemismuotoja. Keskustelijat voivat olla johtopäätöksistä täysin vastakkaista mieltä, vaikka he vetoavat samoihin tarkoituseriin ja tavoitteisiin.

Todellisten tarkoituserien löytämiseksi on hyvä kysyä:

- Onko kyseessä (pelkästään) ideologinen tarkoitus, jonka konkretisoitumista erilaisissa käytännön tilanteissa ei tarkemmin perustella eikä eritellä?
- Onko kyseessä (myös) käytännöllinen tarkoitus, jonka toteutumista erilaisissa käytännön tilanteissa pyritään erittelemään ja ymmärtämään?

Usein politiikassa on paljon myös ääneenlausumattomia tarkoituseriä, jotka saattavat olla jopa tärkeämpiä kuin ääneenlausutut perustelut. Niinpä prostituutiopoliitikan tarkoituksia ja tavoitteita on hyvä analysoida vielä seuraavien kysymysten avulla.

- Onko politiikan tarkoitus vahvistaa jotain tiettyä (tasa-arvo)ideologista selitysmallia päätöksenteon välineenä?
- Onko politiikan tarkoitus, että se kuulostaa hyvältä ja vakuuttavalta suuren yleisön tai tietyn tärkeän kohderyhmän mielestä?
- Onko politiikan tarkoitus vahvistaa jonkin poliittisen, ideologisen tai taloudellisen ryhmäkunnan asemaa, arvovaltaa tai vaikutusvaltaa?
- Onko politiikan tarkoituksena saada aikaan lainsäädäntö, jonka avulla kiusalliseksi koettu ongelma saadaan piilotettua tai siirrettyä jonkin toisen vastuulle tai syyksi?
- Onko politiikan tarkoituksena luoda vaikutelma, että jokin ongelmaksi koettu asia olisi ratkaistu, tai ainakin vaikutelma, että päättäväisiin toimiin ongelman ratkaisemiseksi olisi ryhdytty?
- Onko politiikan tarkoituksena peitellä, että päättäjillä ei ole todellista kykyä tai halua (liian) vaikeiden tai kiusallisten ongelmien ratkaisemiseen tai edes niihin tarttumiseen rakentavalla tavalla?
- Onko politiikan tarkoituksena luoda lainsäädäntöä, jonka avulla viranomaiset voivat mahdollisimman tehokkaasti kontrolloida ja valvoa ongelmaksi tai uhaksi määriteltyjä henkilöitä tai ilmiöitä?

- Onko politiikan tarkoituksena luoda lainsäädäntöä ja toimintoja, jotka edistävät erilaisissa (ongelmallisissa) tilanteissa olevien ihmisten konkreettisia mahdollisuuksia ratkaista omia ongelmiaan rakentavalla tavalla sekä tarvittaessa saada oikeusturvaa ja muuta apua ongelmiinsa?

Prostituutiopoliittisia perusteluita analysoitaessa joutuu valitettavan usein toteamaan, että tärkeimpiä tarkoituspäriä näyttävät olevan muut asiat kuin edellä olevan listan viimeinen kysymys.

1.2 Prostituutiopoliittisen keskustelun kompastuskivet

Ruotsin mallin mukaista seksipalveluiden ostamisen säätämistä rangaistavaksi on perusteltu useilla erilaisilla argumenteilla, joissa on vedottu periaatteellisella tasolla tärkeältä kuulostaviin tarkoituspäriin. Argumentteihin liittyy kuitenkin paljon vakavia ongelmia ja puutteita.

Argumenttien ongelmat voi luokitella kolmeen ryhmään:

1. Argumentaatio perustuu sellaisiin ideologisiin näkemyksiin ja teoreettisiin käsitteisiin, joiden takia prostituutiota tarkastellaan hyvin kapeasta tulkintakehyksestä käsin (esim. prostituutio tasa-arvo-ongelmana tai prostituutio vapaaehtoisena valintana). Sen seurauksena suurin osa prostituution konkreettisesta todellisuudesta ja käytännön ongelmista (esim. prostituutujen itsensä kokemat erilaiset tasa-arvon puutteet ja vapaaehtoisuuden erilaiset asenteet) jäävät keskustelun ulkopuolelle ja ottamatta huomioon. (Tarkemmin luvussa 1.3)
2. Keskeisiä käsitteitä käytetään hyvin epämääräisesti ja eri tilanteissa jopa täysin ristiriitaisilla tavoilla. Johonkin prostituution osa-alueeseen liittyvää tietoa yleistetään usein koko prostituution. Erilaisia arvioita ja lausuntoja siteerataan ”tietona” tai ”tutkimuksena”. Tämän seurauksena prostituutiosta esitetyt ”tiedot” ovat usein pelkkiä tarkoitushakuisia väitteitä, joilla on hyvin vähän katetta prostituution arkitodellisuudesta. (Tarkemmin luvussa 1.4)
3. Keskustelussa ja argumentaatioissa käytetään useita keskeisiä käsitteitä eri merkityksessä ja eri tavalla kuin juridiikassa. Sen seurauksena vakuuttavalta ja hyvältä kuulostava poliittinen perustelu voi kääntyä pääläelleen, kun samaa asiaa tarkastellaan konkreettisessa tilanteessa, jossa oikeusjärjestelmä soveltaa lainsäädäntöä käytäntöön. (Tarkemmin luvussa 1.5)

Seuraavissa luvuissa 1.3 – 1.5 esitetään joitakin esimerkkejä näistä ongelmista.

1.3 Ideologiaa ja teoriaa – vai käytännön ratkaisuja?

1.3.1 Tasa-arvo ideologiana ja käytäntönä

Sukupuolten välinen tasa-arvo on ollut keskeinen argumentti prostituutiokeskustelussa. Tasa-arvon käsitettä voi kuitenkin käyttää hyvin eri tavoin. Tarkoitetaanko tasa-arvolla jotain tiettyä ideologiaa tasa-arvosta, jonka avulla asioita selitetään ja perusteellaan? Vai tarkoitetaanko tasa-arvolla erilaisten ihmisten konkreettisia

mahdollisuuksia saada tasa-arvoista kohtelua lain ja viranomaisten edessä erilaisissa tilanteissa?

Tasa-arvokeskustelussa prostituutio on usein nähty pelkästään epätasa-arvoisena ja torjuttavana ilmiönä, jota ei saa eikä voi hyväksyä. Tällöin prostituutio on jo määritelmällisesti ongelma. Prostituoitujen kokema syrjintä, tasa-arvon puute oikeusjärjestelmän ja auttamisjärjestelmien edessä sekä muut käytännön ongelmat sivuutetaan sillä perusteella, että seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi nähdään (tasa-arvo)ideologisesti paljon tärkeämpänä kuin yksittäisten prostituoitujen konkreettiset kokemukset epätasa-arvosta.

Ideologisesti perusteltu kriminalisointi ei ota huomioon prostituutiossa toimivien naisten, miesten ja transsukupuolisten henkilöiden konkreettisia arjen ongelmia, heidän ulottuvillaan olevia vaihtoehtoja, heidän käytettävissään olevia oikeusturvakeinoja tai sitä, mitä prostituutio heille käytännössä merkitsee.

Tasa-arvon käytännön toteutumisen kannalta on kuitenkin oleellista, että heikommassa asemassa olevilla ihmisillä on todellisia mahdollisuuksia saada oikeusturvaa ja viranomaisapua niissä konkreettisissa tilanteissa, joissa he itse kokevat tarvitsevansa apua. Tasa-arvo ei toteudu, jos ideologisesti oikeana tai tärkeimpänä ongelmana nähdään jokin muu asia kuin ihmisen itsensä kokema ongelma.

1.3.2 Prostituoitujen auttaminen ideologiana ja käytäntönä

Prostituutiokeskustelussa on ollut esillä prostituoitujen auttaminen sekä vahvan signaalin antaminen siitä, että prostituoitujen hyväksikäyttäminen on väärin.

Seksinoston kriminalisoimisen on sanottu tukevan prostituutiosta luopumista sekä ehkäisevän prostituutioon ryhtymistä. Tätä on perusteltu esimerkiksi sillä, että prostituutioon ryhdytään kevytmielisesti ja seurauksia harkitsematta. Teoreettisesti onkin helppo kuvitella, että ”helpon rahan” muuttuminen vaikeammaksi saisi ihmiset ajattelemaan asioita ”järkevämmiin”.

Käytännön kokemukset maista, joissa prostituution eri toimintoja on kriminalisoitu, eivät kuitenkaan tue tätä teoreettista oletusta. Prostituu-tioon rekrytoitumiseen vaikuttavat monet taloudelliset ja yhteiskunnalliset tekijät, kuten ihmisen käytettävissä olevat muut vaihtoehdot.

Samoin prostituutiosta irtautumista vaikeuttavat monet asiat. Vaikka prostituutioon liittyviä kriminalisointeja perustellaan prostituoitujen suojelemisella, niin niiden seuraus on käytännössä yleensä päinvastainen. Kun oikeusjärjestelmä panee prostituutiolakeja täytäntöön, se ei kohtele prostituoitua suojelelun tai avun tarpeessa olevana rikoksen uhrina, vaan todistajana, verovelvollisena, järjestysrikkomukseen syyllistyneenä jne. Prostituu-tioon kohdistuvat kriminalisoinnit (mukaan lukien Ruotsin mallin mukainen seksinostamisen kriminalisointi) näyttävät käytännössä pikemminkin vaikeuttavan prostituoitujen mahdollisuuksia turvautua viranomaisiin, saada apua, löytää muita selviytymiskeinoja ja halutessaan päästä eroon prostituutiosta.

Keskustelun taustalla voi nähdä katsomuksellisia eroja siinä, mitä pidetään oikeana auttamisena. Joidenkin mielestä halveksunta, kontrolli ja kriminalisoinnit ovat oikea keino pitää ihmisiä erossa ei-toivotusta käyttäytymisestä. Toisen näkemyksen mukaan tällainen lähestymistapa kuitenkin vain pahentaa uhrin rooliin jumi-

tumista, kapinallista mielialaa ympäristöä kohtaan sekä lopullista syrjäytymistä yhteiskunnasta.

Prostituoidun näkökulmasta katsottuna seksinostamisen kriminalisoiminen näytetään häneen itseensä kohdistuvalta halveksunnalta ja mitätöinniltä. Seurauksena on entistä suurempi epäluuloisuus viranomaisia ja virallisia järjestelmiä kohtaan. Tämä johtaa pahenevaan marginalisoitumiseen ja prostituutiosta irtautumisen vaikeutumiseen.

Käytännössä prostituutiosta irtaantumiseen tarvitaan halveksunnan sijasta sellaista kannustavaa tukea, joka auttaa ihmistä tunnistamaan ja ottamaan käyttöön omat voimavaransa. Tiukan kontrollin sijasta tarvitaan vaihtoehtoisia selviytymiskeinoja ja mahdollisuuksia. Rangaistusten sijaan tarvitaan realistisia mahdollisuuksia toimia laillisesti. Ihmisiä voimaannuttava sosiaalityö on käytännössä tuloksellisempaa politiikkaa kuin kriminalisoinnit ja rangaistukset.

1.3.3 Ihmiskaupan vähentäminen ideologiana ja käytäntönä

Seksipalveluiden ostamisen kriminalisointia on ideologisesti perusteltu sillä, että se olisi tärkeä keino vähentää ihmiskauppaa. Ihmiskaupan kysynnän vähentämisaatimuksen taustalta löytyy kahdenlaista ideologiaa: prostituution vastustaminen ja siirtolaisuuden vastustaminen.

Prostituution vastustajat näkevät seksityön orjuutena. Heidän näkemyksensä mukaan kaikki prostituoidut ovat seksibisneksen kauppavarana ja siirtolaisprostituoidut ovat käytännössä aina ihmiskaupan uhreja, jotka ovat joutuneet prostituutioon ulkopuolisten tekijöiden tuomina tai vieminä.

Siirtolaisuuden vastustaminen on vallitseva virallinen ideologia, jonka mukaan kaikki ilman työlupaa maahan tulevat seksityöntekijät ja muut siirtolaiset ovat turvallisuusuhka ja kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden pelinappuloita.

Kumpikin ideologia näkee (siirtolais)prostituoidut omaa tahtoaan vailla olevina, muiden hyväksikäytön kohteena olevina sekä yhteiskuntaa uhkaavina tekijöinä. Prostituoitujen omalle toimijuudelle, pyrkimyksille tai tarpeille ei anneta merkitystä.

Todellisuudessa kotimaiset tai ulkomaalaisetkaan prostituoidut eivät kuitenkaan ole pelkkää kauppavarana tai pelinappuloita. Siirtolaisprostituoidutkin ovat ihmisiä, jotka etsivät parempaa toimeentuloa, ratkaisevat omia ongelmiaan omilla tavoillaan, valitsevat erilaisten vaihtoehtojen välillä sekä käyttävät monenlaisia selviytymiskeinoja ja erilaisia strategioita omiin tavoitteisiinsa päästäkseen.

Ei ole olemassa näyttöä siitä, että prostituoituihin ja/tai heidän asiakkaisiin kohdistuvilla kriminalisoinneilla oltaisiin pystytty vähentämään prostituutiota tai ihmiskauppaa. Kriminalisoinnit ja kontrollipolitiikka vaikuttavat ainoastaan siihen, miten näkyvää toimintaa on, millaisia vaihtoehtoja prostituoiduilla on käytettävissään ja millaisia mahdollisuuksia prostituoiduilla on turvautua viranomaisapuun.

Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna seksityöntekijöiden kohtaamat ongelmat ovat sitä vaikeampia mitä enemmän prostituution ympärillä oleviin asioihin liittyy kriminalisointeja, jotka vähentävät tai vaikeuttavat seksityöntekijöiden omia toimintamahdollisuuksia ja mahdollisuuksia saada oikeusturva.

Ihmiskauppaproblematiikka ei ratkea näkemällä ulkomaalaisprostituoidut pelkäävät seksibisneksen kauppatavarana tai rikollisuuden pelinappuloina. Käytännön ratkaisujen löytyminen edellyttää siirtolaisprostituotujen ja muiden siirtolaisten oman toimijuuden positiivisten mahdollisuuksien rakentavaa edistämistä.

1.3.4 Vapaaehtoisuus ideologiana ja käytäntönä

Prostituutiokeskustelussa on kiinnitetty paljon huomiota kysymykseen: Voiko kukaan valita prostituutiota vapaaehtoisesti? Keskustelussa on esiintynyt kahdenlaisia ideologioita näkemystä sen mukaan onko vastaus kyllä vai ei.

Toisen näkemyksen mukaan ei ole olemassa vapaaehtoista prostituutiota. Niinpä prostituoidut, jotka sanovat valinneensa työnsä vapaaehtoisesti, eivät ole täysin ymmärtäneet, kuinka tuhoisaa prostituutio on. Prostituutio on hyväksikäyttöä, johon kukaan ei voi antaa pätevää suostumusta.

Toisen näkemyksen mukaan taas prostituution voi valita vapaaehtoisesti. Niinpä pitääkin tehdä ero vapaaehtoisten ja ei-vapaaehtoisten prostituotujen välillä. Tämän näkemyksen pohjalta saatetaan ehdottaa, että seksinostamisen kriminalisointi voisi olla perusteltua silloin kun on kyseessä parituksen tai ihmiskaupan uhri.

Kumpikin näkemys lähestyy kysymystä vapaaehtoisuudesta hyvin teoreettisesti ja yksioikoisesti. Prostituotujen käytännön elämän kannalta vapaaehtoisuus, valinta ja pakko ovat paljon moniulotteisempia kysymyksiä.

Monet prostituoidut eivät pidä seksityötä toiveammattinaan. He olisivat mieluummin valinneet jonkin muun vaihtoehdon, jos kelvollisia vaihtoehtoja olisi ollut käytettävissä. Silti näistä vastentahtoisistakin prostituoiduista suurin osa on tehnyt vapaaehtoisen valinnan siinä mielessä, että he ovat mieluummin valinneet prostituution kuin jättäneet valitsematta sen.

On myös prostituoituja, jotka pitävät omasta työstään ja kokevat itse vapaaehtoisesti valinneensa oman työnsä. Silti heidän eivät ole vapaaehtoisesti valinneet sitä, että oikeusjärjestelmämme suhtautuu seksityöntekijöihin epäjohtonmukaisesti ja epätasa-arvoisesti.

Käytännön elämässä prostituotujen kokemat vapaaehtoisuuden ja pakon asteet, vaihtoehtojen löytyminen tai puuttuminen sekä valintojen mahdollisuudet ovat hyvin erilaisia. Siitä huolimatta kaikkien (enemmän ja vähemmän vapaaehtoisten) prostituotujen kohdalla pätee sama havainto: Prostituutioon liittyvien toimintojen kriminalisoinnit johtavat prostituotujen tilanteen huononemiseen sekä vapaaehtoisten valintojen vähenemiseen ja vaikeutumiseen.

Vapaaehtoisuutta ei saada lisättyä pelkäämällä kieltoja ja kontrollia lisäämällä. Vapaaehtoisuutta voidaan lisätä vain lisäämällä realistisia ja rakentavia vaihtoehtoja.

1.3.5 Maan alle vai valtion bordelliin?

”Maan alle meneminen” on ollut suosittu käsite, jolla on viitattu siihen ongelmaan, että kriminalisoinnin takia prostituutio menisi (entistä enemmän) piiloon. Kuitenkin käytännössä suurin osa prostituutiosta on jo muutenkin piiloista. Useimmat prostituoidut ovat tyytyväisiä siihen, että he pystyvät toimimaan huomiota herättämättä ja häiriötä aiheuttamatta. Keskustelu maan alle menemisestä

kuvaakin pikemmin prostituution ulkopuolisten mielikuvia ja käsityksiä prostituutiosta.

Toisten keskustelijoiden mielestä prostituutio ei kuulu meidän yhteiskuntaamme, joten se ei saakaan olla näkyvässä. Prostituutiosta pitää pyrkiä eroon. Jos sitä kaikesta huolimatta esiintyy, niin se on ”maan alla” niin kuin muukin ”rikollisuus” ja sitä vastaan taistellaan niin kuin muutakin ”maan alla olevaa” vastaan.

Toiset keskustelijat taas toivoisivat julkisia bordelleja ja prostituution tuomista esille ja yhteiskunnallisen valvonnan kohteeksi. Heidän näkemyksensä mukaan prostituution ongelmat ratkeaisivat, kun prostituoidut saataisiin pois piiloistaan.

Kumpikin näkemys näyttää perustuvan ajatukseen, että prostituoitu ei kykene itse huolehtimaan itsestään (ainakaan ilman ulkopuolisten apua).

Prostituoidun kannalta ei välttämättä ole mikään ongelma, että työskentely tapahtuu piilossa muiden katseilta, kunhan prostituoidulla itsellään on mahdollisuus kontrolloida omia työskentelyolosuhteitaan. Prostituoidun kannalta ”maan alla olemisen” ongelma on sen sijaan siinä, että kriminalisointien ja puuttuvan oikeusturvan takia prostituoitu ei voi tai uskalla turvautua viranomaisapuun.

Suurin osa prostituoiduista ei halua eikä tarvitse julkisia bordelleja. Prostituoidun työturvallisuuden kannalta oleellisinta on se, että hän pystyy itse vaikuttamaan omiin työskentelyolosuhteisiinsa ja että hänellä on mahdollisuus tarvittaessa turvautua lakiin ja viranomaisapuun.

1.4 Käsitteiden ja ”tietojen” sekamelska

1.4.1 Väärinkäsityksiä ja harhautuksia

Ratkaisujen löytäminen ongelmiin edellyttää tietoa ongelmista ja niiden taustoista. Prostituutiosta esitetyt ”tiedot” näyttävät kuitenkin usein palvelevan enemmän muita tarkoituksia kuin prostituution ymmärtäminen tai prostituution ongelmien ratkaiseminen.

Toisinaan disinformaation syynä on tiedon vääristyminen huolimattomuudesta, kun eri tahot käyttävät käsitteitä eri tavoilla tai mihinkään perustumattomat väitteet muuttuvat ”tiedoksi”, kun niitä toistetaan mediassa riittävän monta kertaa. Toisinaan taas näyttää siltä, että jotkut tahot tarkoituksellisesti esittävät omia näkemyksiään ikään kuin tutkimustietona.

Sekä tahattoman että tahallisen disinformaation syntyyn vaikuttavat monen tekijät: prostituutio-ilmion monitahoisuus ja piiloisuus, luotettavan prostituutiotutkimuksen vaikeus, median nopeatempoisuus, huonosti määritellyt käsitteet, ideologisesti painottunut keskustelu, poliittiset paineet jne.

1.4.2 Prostituution luonne ja tutkimuksen vaikeus

Seksuaalikäyttäytymisen katsotaan yleensä kuuluvan intiimin yksityiselämän alueelle, niinpä seksiä yleensäkin harrastetaan muilta piilossa ja salassa. Myös maksullinen seksi tapahtuu useimmiten piilossa ulkopuolisilta. Sekä seksinmyyjän että asiakkaan intressissä on yleensä kohtaamisen hoitaminen mahdollisimman dis-

kreetisti ja huomaamatta. Myös asiakas-myyjä-kontaktin syntyminen tapahtuu useimmiten muilta piilossa, nykyään useimmiten internetin ja matkapuhelinten välityksellä.

Osa seksinmyyjistä kuitenkin etsii asiakkaita yleisillä paikoilla kuten kaduilla tai yökerhoissa. Näkyvää prostituutiota harjoittavat ovat usein henkilöitä, joilla ei ole mahdollisuuksia, valmiuksia tai kiinnostusta harjoittaa toimintaa muilla (ammattimaisemmilla) tavoilla. Yleisillä paikoilla toimivat prostituoidut ovat hyvin pieni ja omalla erityisellä tavallaan valikoitunut osa koko prostituution kentästä.

Prostituutio-tutkimuksista huomattavan suuri osa on kohdistunut näkyvään (yleisillä paikoilla tapahtuvaan) prostituutioon, vaikka näkyvä prostituutio on ainakin länsimaissa vain pieni osa koko prostituutiosta. Lisäksi tutkimuksen kohteeksi valikoituu usein tiettyjä ongelmaryhmiä, joita tutkijat tavoittavat esimerkiksi prostituoitujen tai huumeiden käyttäjien tukipisteistä. Sen sijaan prostituoidut, jotka toimivat piilossa ja jotka eivät hakeudu prostituoiduille suunnattujen auttamisjärjestelmien piiriin, ovat tutkimuksen kohteena suhteellisesti paljon harvemmin.

Usein on käynyt niin, että esimerkiksi katuprostituutiosta esitettyjä tutkimustietoja tai arvioita on yleistetty koskemaan koko prostituutiota. Virheellinen yleistys on tietysti ymmärrettävä, koska ulkopuolisten silmin prostituutio yleensä samastuu näkyvään prostituutioon.

Harvinaista ei ole sekään, että narkomaaniprostituoituja koskevan tutkimuksen tuloksia on yleistetty koko prostituutioon. Mikäli prostituutio ja huumeidenkäyttö nähdään elimellisesti yhteenkuuluvina asioina, on tällainenkin virheellinen yleistys tietenkin ymmärrettävä.

Pyrittäessä ymmärtämään prostituution monitahoista kenttää ja siellä esiintyviä erilaisia ongelmia, niin tällaiset huolimattomat yleistykset ovat kuitenkin hyvin kohtalokkaita ja harhaanjohtavia.

1.4.3 Median luonne

Tiedotusvälineissä prostituutiosta uutisoidaan yleensä vain silloin kun on tullut julki jokin rikos tai epäkohta. Niinpä uutisissa kerrotaan useimmiten paritusrikollisuudesta ja muista viranomaisten tutkittavaksi tulleista tapauksista. Silloin kun esille ei putkahda uutisoitavia ongelmia, jää prostituutio median pimentoon. Samoin pimentoon jäävät kysymykset siitä, kuinka pieneen osaan prostituutiota vakavat ongelmat lopulta liittyvät, millaiseen prostituutioon liittyy eniten ongelmia ja millaisia ongelmia prostituoidut itse kokevat elämässään ja työssään.

Prostituutiosta on hyvin vaikea saada tietoa, mutta aihe kiinnostaa mediaa kovasti. Lisäksi media tarvitsee uutisia nopeasti eikä asioiden taustoja yleensä ehditä tarkistamaan. Niinpä mediassa usein siteerataan ja kierrätetään erilaisia prostituutiosta esitettyjä arvioita tai tiedon tapaisia väitteitä, joita lopulta aletaan pitää ”tietona”, koska ne on esitetty tiedotusvälineissä.

Tiedotusvälineissä on uutisoitu esimerkiksi, että Saksassa vuonna 2006 järjestettävien jalkapallon MM-otteluiden takia maahan tuotaisiin jopa 30 000 ihmiskauppan uhria prostituoiduiksi. Tämän ”tiedon” takaa ei kuitenkaan löydy mitään muuta faktaa kuin prostituution vastustajien esittämiä ideologisia väitteitä.

1.4.4 Käsitteiden epäjohdonmukaisuus

Prostituutiokeskustelussa käytettävät käsitteet ovat hyvin latautuneita, joten niiden sivumerkitykset saavat usein isomman merkityksen kuin käsitteen varsinainen määritelmä. Käytettyjen käsitteiden kosketuspinta prostituution konkreettiseen todellisuuteen on joskus jopa lähes olematon, kun käsitteet saavat sisältönsä pikemmin sen mukaan, miten asiasta keskustellaan julkisuudessa.

Kun prostituutio määritellään seksuaalisten palvelujen tarjoamiseksi maksua vastaan, voi hyvin moni seksityöntekijä tunnistaa itsensä prostituoiduksi. Kun prostituutiota taas määritellään seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, sosiaalisesti ongelmaksi tai orjuudeksi, niin pitäisi huomata käsitteen määritelmän muuttuneen kokonaan toiseksi. Ihmisryhmä, johon sillä viitataan on enää vain osittain sama kuin edellisessä määritelmässä.

Ihmiskauppa käsitteenä on osoittautunut erittäin hankalaksi. Joillekin se tarkoittaa samaa kuin prostituutio, kun taas lainsäädännön määritelmä rajaa ihmiskaupan hyvin tarkasti, niin että vain hyvin pieni osa prostituutiosta vastaa ihmiskaupan määritelmää.

Myös paritus on usein harhaanjohtava käsite. Rikoslain määritelmä ei edellytä paritukselta minkäänlaista pakottamista tai alistamista vaan pelkkä taloudellinen hyötyminen toisen prostituutiosta on paritusta. Kuitenkin ihmiset usein mieltävät parituksen prostituoituun kohdistuvaksi väkivallaksi. Niinpä suurin osa parituksesta on toimintaa, jota edes prostituoidut itse eivät miellä paritukseksi.

Kun käsitteet ovat epäselviä ja monimerkityksisiä, on seurauksena keskustelun vaikeutumisen lisäksi myös tietojen vääristyminen.

Tiedotusvälineissä eri puolilla maailmaa on esitetty paljon erilaisia lukuja ihmiskaupan uhrien määrästä ilman, että lukujen taustalla olisi mitään todellista tietoa tai sitten luku on alun perin tarkoittanut jotain aivan muuta. Esimerkiksi: Vuonna 2002 Suomen KRP arvioi Suomeen saapuvan vuosittain 10.000 - 15.000 ulkomaa-laista prostituoitua. Koska ruotsalaiset viranomaiset pitävät kaikkia siirtolaisprostituoituja ihmiskaupan uhreina, esittivät he tiedon, että Suomessa on vuosittain 15.000 ihmiskaupan uhria. Tätä ”tietoa” on uutisoitu täysin kritiikittömästi useissa tiedotusvälineissä sekä Suomessa että Ruotsissa, siitähän huolimatta että Suomen poliisi on myöhemmin kertonut ulkomaalaisprostituution vähentyneen ja varsinaisen ihmiskaupan olevan Suomessa hyvin harvinaista.

1.4.5 Olemattomia tutkimuksia, oletuksiin perustuvia ”tietoja” ja katteettomia lupauksia

Julkisuudessa on esitetty monenlaisia väitteitä ”tutkimustietona”. On väitetty esimerkiksi, että tilastojen mukaan prostituoitujen keski-ikä olisi 14 vuotta tai että tutkimusten mukaan lähes kaikki prostituoidut olisivat inestien uhreja tai huumeiden käyttäjiä. Todellisuudessa tällaisia tutkimuksia tai tilastoja ei kuitenkaan ole olemassakaan.

Ruotsin viranomaiset ovat vakuuttaneet, että seksinostamisen kriminalisointi olisi parantanut asioita, vähentänyt prostituutiota ja tehnyt maasta vähemmän houkutte-

levan ihmiskaupan harjoittajille. Väitteiden tueksi ei kuitenkaan ole olemassa tutkimukseen perustuvaa tietoa.

Joissain tapauksissa ”tutkimustietojen” taustalta saattaa löytyä rajattuun erityisryhmään kohdistunut selvitys, jonka tulokset on kritiikittömästi yleistetty väitteiksi koko prostituutiosta. Toisinaan ”tutkimuksina” on esitetty jonkun arvovaltaiseen pidetyn tahon esittämiä arvioita, jotka eivät kuitenkaan ole perustuneet mihinkään konkreettiseen selvitykseen tai tutkimukseen.

Joissain tapauksissa esitetyt ”tiedot” perustuvat ainoastaan itsestään selvinä pidettyihin oletuksiin: koska prostituutio on paha asia ja koska uuden lain tarkoitus on auttaa prostituoituja, niin uuden lain myötä asiat siis ovat paremmin. Tämän saman yksioikoisen logiikan mukaan oletetaan, että seksinostamisen kriminalisoinnin vastustajat ilman muuta kannattavat prostituutiota. Tähän taas perustuu ”tieto”, jonka mukaan seksinostamisen kriminalisointia vastustavien tahojen taustavoimana olisi seksiteollisuus, joka vain itsekkäästi puolustaisi omia etujaan.

Katteettomien tietojen rinnalla esiintyy myös katteettomia lupauksia.

Seksinostamisen kriminalisoivaa lakia säädettäessä ruotsalaiset poliitikot lupailivat lisää voimavaroja prostituoitujen auttamiseen ja prostituution tutkimiseen. Kumpikaan lupaus ei ole toteutunut, vaan prostituoiduille suunnattuja sosiaalipalveluita on Ruotsissa vähennetty seksinostokriminalisoinnin säätämisen jälkeen.

1.5 Poliitiikan ja oikeusjärjestelmän ristiriita

1.5.1 Uhri politiikassa ja oikeudessa

Useat tahot ovat perustelleet seksipalveluiden ostamisen kriminalisointia sillä, että ”prostituoitu on uhri”. Myös Ruotsin tasa-arvoministerin mukaan ruotsalainen lainsäädäntö perustuu siihen, että prostituoitu on uhri, joten kriminalisointi ei kohdistu prostituoituun vaan ainoastaan prostituoidun asiakkaaseen.

Ruotsin oikeusjärjestelmä ei kuitenkaan kohtele prostituoitua asianomistajana eikä uhrina. Prostituoitulla ei ole mahdollisuutta saada vahingonkorvausta rikoksen uhrina, vaikka hän todistaisi rikoksesta epäiltyä asiakastaan vastaan ja vaikka asiakas olisi jättänyt lupaamansa maksun suorittamatta.

Ruotsin oikeusjärjestelmän mukaan prostituoitu ei ole uhri vaan hän on verovelvollinen. Tukholman läänin lääninoikeus on vahvistanut helmikuussa 2006 antamassaan tuomiossa, että prostituoidun on lain mukaan tehtävä kirjanpito, maksettava elinkeinotulosta tuloveroa sekä tilitettävä seksin myynnistä arvonlisäverot. Voidakseen maksaa oikeuden määräämät verot joutuu prostituoitu myymään enemmän seksipalvelua. ”Prostituution uhri” ei saanut veronmaksua anteeksi, vaikka seksinmyynnistä saadut rahat oli kaikki käytetty elinkustannuksiin.

1.5.2 Ihmiskauppa politiikassa ja oikeudessa

Seksinoston kriminalisointia perusteltaessa ihmiskaupan uhreiksi esitetään (lähes) kaikki ulkomaalaiset prostituoidut. Tällainen todellisuuden yksinkertaistaminen

johtaa yksilöiden oikeusturvan sivuuttamiseen, koska todellisuudessa vain hyvin harvat tapaukset vastaavat lainsäädännön ihmiskaupalle asettamia tuntomerkkejä.

Maahantulijoiden määrät ovat suuria ja useimpien prostituoitujen työskentelyolot eivät ole sellaista seksiorjuutta, jollaisena ihmiskauppa usein esitetään. Monet lähetevät köyhistä oloista paremman toimeentulon toivossa laittomiksi siirtolaisiksi, jolloin prostituutio voi näyttäytyä ainoana tai parhaana vaihtoehtona. Laittoman maassaolon takia viranomaisiin ei yleensä uskalleta turvautua.

Ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta puhuttaessa annetaan vaikutelma, että tarkoituksena on auttaa ja pelastaa ihmiskaupan uhreja. Käytännössä ihmiskaupan vastaiset viranomaistoimet merkitsevät kuitenkin useimmiten maasta käännyttämistä ja ulkomaalaisiin kohdistuvaa tiukempaa kontrollia.

”Ihmiskaupan uhrien” suuressa joukossa on myös todellisia ihmiskaupan uhreja, jotka ovat oikeasti joutuneet orjuuden kaltaisiin oloihin. Muuta apua kuin maastakäännytys annetaan vain poikkeustapauksissa ja silloinkin vain tiukoilla ehdoilla: ihmiskaupan uhrin on todistettava rikollisia vastaan. Todistajanlausunnon vaatiminen avun antamisen ehtona johtaakin käytännössä siihen, että uhria pidetään uhrina vain jos hän pystyy todistamaan olevansa uhri.

1.5.3 Auttaminen politiikassa ja oikeudessa

Prostituutioon liittyviä kriminalisointeja perustellaan usein prostituoitujen auttamisella ja suojelemisella. Kun oikeusjärjestelmä panee lakeja täytäntöön, se ei kuitenkaan kohtele prostituoitua avun tarpeessa olevana rikoksen uhrina, vaan todistajana, verovelvollisena ja mahdollisena järjestyslain tai maahantulosäädösten rikkojana.

2 Hallituksen esitys seksipalveluiden ostamisen kriminalisoimiseksi

2.1 Seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnin perusteluihin liittyviä oikeudellisia ongelmia

2.1.1 Yksilön oikeudellisesta asemasta yleensä

Ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien tasolla on todettu, että ihmisoikeudet ja perusoikeudet kuuluvat jokaiselle ja että jokainen on samanarvoinen lain edessä. Jotta tämä teoria voisi toteutua käytännössä, tarvitaan yksityiskohtaisempaa eri oikeusalojen lainsäädäntöä, joka tarkemmin määrittelee eri tilanteisiin liittyviä oikeuksia, velvollisuuksia ja kieltoja.

Kun eri oikeusalojen säädöksiä sovelletaan käytännön elämässä erilaisissa tilanteissa erilaisten yksilöiden kohdalla, riippuu perusoikeuksien ja oikeusturvan käytännön toteutuminen useista eri tekijöistä.

- Onko säädöksen kohteena olevalla yksilöllä sellainen oikeudellinen asema, jolla on oikeudellista merkitystä kyseisen säädöksen soveltamisessa?
Esim. 1. Parituksen ja seksinostamisen kriminalisointien sanotaan suojelevan prostituoitua. Oikeusjärjestelmä ei kuitenkaan pidä prostituoitua asianomistajana eikä uhrina. Vaikka prostituoitu todistaisi parittajaa vastaan ja vaikka prostituoitu ei olisi lainkaan saanut hänelle luvattua palkkiota, hänellä ei ole mahdollisuutta saada vahingonkorvausta rikoksen uhrina. Ruotsin lain mukaisessa seksinoston kriminalisoinnissa asetelma on samanlainen: prostituoitu ei voi saada vahingonkorvausta rikoksen uhrina, vaikka hän todistaisi asiakasta vastaan ja vaikka asiakas olisi jättänyt maksun maksamatta.
- Onko yksilön asema sellainen, että eri tahot arvioivat tilanteen oikeudellisen merkityksen keskenään ristiriitaisesti?
Esim. 2. Hallituksen esityksen mukaan prostituutio on erittäin vakava sosiaalinen ongelma ja prostituoituja pitää auttaa. Käytännössä prostituoitujen on kuitenkin hyvin vaikea saada minkäänlaista apua julkisista sosiaali- ja terveyspalveluista. Mikäli sosiaali- tai terveyspalveluita käyttävä asiakas kertoo prostituutiokokemuksestaan saattaa seurauksena pikemmin olla se, pelästyneet työntekijät passittavat hänet ”prostituoitujen tukipisteelle”, vaikka lain mukaan jokaisella on oikeus saada julkisia sosiaali- ja terveyspalveluita omalla paikkakunnallaan.
- Onko yksilöllä itsellään intressiä ja motivaatiota turvautua lakiin?
Esim. 3. Prostituoitulle ei yleensä ole mitään hyötyä lakiin tai virkavaltaan turvautumisesta. Prostituoitu ei voi oikeudessa vaatia omia oikeuksiaan, jos työnantaja, liikekumppani tai asiakas on rikkonut sopimuksen. Parittajaa tai seksiasiakasta vastaan todistaminen ei tuo prostituoitulle mitään etua eikä apua.
- Kohtelevatko eri alojen lait ja viranomaiset samaa tilannetta yksilön näkökulmasta katsottuna epäjohtomukaisesti tai epäoikeudenmukaisesti?
Esim. 4. Prostituoitun saatavat asiakkailta ja liikekumppaneilta eivät saa oikeudellista kannesuojaa. Syyttömänä vangittuna pidetty prostituoitu ei myöskään saa korvausta ansiotulojen menetyksen vuoksi. Kuitenkin prostituoidun itsensä on maksettava liiketoimintaan liittyvät laskunsa ja tilittävät arvonlisäverot ja maksettava tuloverot.
- Onko kyseistä elämänalaa säätelevässä lainsäädännössä tarpeeksi selvästi määritelty yksilön oikeudellinen asema, yksilön oikeudet ja vastuun rajat?
Esim. 5. Rikoslain mukaan toisen prostituutiosta hyötyminen on parituksen rangaistavaa. Prostituutiota ei pidetä hyvän tavan mukaisena elinkeinona, joten prostituutiota ei voi virallisesti ilmoittaa ammatiksi tai toimialaksi. Tämän takia monille on epäselvää, tuleeko prostituutiotuloista tehdä kirjanpito ja maksaa veroja. Jotkut jopa luulevat, ettei prostituutiotuloja edes voisi ilmoittaa verottajalle, koska prostituutio ei ole virallinen toimiala. Lisäksi joillekin kirjanpitäjille on epäselvää, voiko prostituoitulle myydä kirjanpitopalvelua syyllistymättä rikokseen. Käytännössä kirjanpidon laatiminen kuitenkin edellyttää alan koulutusta, joten useimmat prostituoitut eivät selviä lain vaatimasta kirjanpidosta ilman kirjanpitäjän palveluiden ostamista.
- Asettavatko viranomaisten tai palvelujärjestelmien toiminta tai ennako-asetteet käytännössä sellaisia vaatimuksia, että laissa luvattua apua on joidenkin ihmisryhmien käytännössä hyvin vaikea tai mahdoton saada?

Esim. 6. Lain mukaan prostituoiduilla on samanlainen oikeus kuin kaikilla muillakin saada tarvitsemansa sosiaali- ja terveyspalvelut oman asuinkuntansa järjestämistä julkisista palveluista. Monilla prostituoiduilla on kuitenkin kokemuksia siitä, että oman prostituutiokokemuksen paljastaminen on johtanut torjutuksi tulemiseen ja ilman apua jäämiseen. Syynä on ollut sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden pelot ja ennakkoluulot. Joissain tapauksissa avun hakeminen prostituutio-ongelmiin on taas johtanut siihen, että kyseisen henkilön kaikki muutkin ongelmat on nähty prostituution aiheuttamiksi, minkä seurauksena henkilön muut ongelmat ovat jääneet tunnistamatta ja auttamatta.

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta ei ole riittävää, että lainsäätäjät perustelee uuden säädöksen tarvetta perusoikeuksilla ja ihmisoikeuksilla ainoastaan periaatteellisella tasolla. Lisäksi on pidettävä huolta siitä, että lainsäädännön eri alojen säädökset ja viranomaiset myös käytännössä toimivat siten, että erilaisissa tilanteissa olevat ihmiset voivat käytännössä turvautua lakiin ja saada oikeutta.

2.1.2 Prostituidun oikeudellinen asema hallituksen esityksessä

Hallituksen esityksessä prostituutiota arvioidaan ilmiönä, joka on haitallinen sekä yhteiskunnalle että yksilölle. Erilaisia haittoja ja loukkauksia luetellaan ja selitellään. Sen sijaan esityksessä ei analysoida, mikä olisi näiden eri haittojen oikeudellinen merkitys yksilön oikeusturvan kannalta käytännön tilanteissa, kun ehdotettua säädöstä ja muuta lainsäädäntöä sovelletaan käytännössä.

Hallituksen esityksen mukaan prostituutio loukkaa prostituoituna toimivan henkilön fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta, seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja henkilökohtaista vapautta.

Kun on kyse vakavista yksilöön kohdistuvista oikeudenloukkauksista, valtiolla on velvollisuus suojella yksilöä ja hänen perusoikeuksiensa toteutumista tarvittaessa myös rikoslainsäädännön avulla. Vaikka oikeudenloukkauksia (esim. henkirikoksia tai raiskauksia) ei saataisikaan kokonaan estettyä ja vaikka monet rikokset jäisivätkin selvittämättä, on kriminalisointi yhteiskunnallisesti tärkeä väline perusoikeussuojan ylläpitämisessä, silloin kun on kyse ihmisyksilöön suoraan kohdistuvasta tahallisesta, vakavasta loukkauksesta.

Epäinhimillisiin tilanteisiin joutumisia, loukkaantumisia ja kuolemia tapahtuu käytännön elämässä usein myös siten, että ketään ei voida pitää oikeudellisesti vastuullisena yksilöön kohdistuneesta oikeudenloukkauksesta. Yksilön koskemattomuutta ja henkilökohtaista vapautta voivat rajoittaa monet sellaiset olosuhteet, joista ketään ei voida asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen. Ihmiset sairastuvat, loukkaantuvat ja kuolevat tapaturmaisesti sekä vapaa-ajalla että työssä.

Voidaan ajatella, että esim. loukkaantumisia voitaisiin vähentää ja ihmisten koskemattomuutta varjella siten, että kiellettäisiin ihmisiä harrastamasta vaarallisia asioita. Tällaiset kiellot eivät kuitenkaan voi mennä kovin pitkälle, koska tällainen kieltö jo itsessään loukkaisi ihmisten henkilökohtaista vapautta ja itsemääräämisoikeutta. Vapautteen kuuluu, että yksilö saa itse määritellä, millaisia riskejä hän suostuu omassa elämässään ottamaan.

Yksilöihin kohdistuvia vahingollisia asioita voidaan rajoittaa myös muilla keinolla kuin rikoslainsäädännöllä. Työelämässä työntekijöitä suojellaan rikoslainsäädännön lisäksi myös työturvallisuuslainsäädännöllä, koulutuksella, neuvonnalla ja ammatillisella edunvalvonnalla.

Työelämässä on monia olosuhteita, jotka muodostavat merkittävän uhan yksilön terveydelle ja loukkaamattomuudelle ja joita ei saada kokonaan eliminoidua työturvallisuutta parantamalla. Jotkin toimialat ovat luonteestaan johtuen hyvinkin riskialttiita eikä kuolonuhrejakaan pystytä välttämään. Jos asiaa arvioitaisiin pelkästään yksilön turvallisuuden ja koskemattomuuden näkökulmasta, voitaisiin päätyä johtopäätökseen, että tällainen toimiala tai työ olisi lailla kokonaan kielletty.

Kun on kyse elinkeinotoiminnasta, tällaisiin täyskieltoihin päädytään kuitenkin hyvin harvoin. Kaikenlainen elinkeinotoiminta ja taloudellinen toimeliaisuus nähdään yhteiskunnalle niin tärkeäksi, ettei useitakaan kuolonuhreja pidetä riittävänä syyinä jonkin toimialan tai toimintamuodon täydelliseen kieltämiseen.

Käytännön tilanteiden oikeudellisessa arvioinnissa on usein oleellinen ero siinä, nähdäänkö tapahtuma osana yksityiselämää vai elinkeinotoimintaa. Eroa on myös sillä, tapahtuuko vaarallinen toiminta erikseen rajatulla, ulkopuolisilta suojatulla alueella vai tapahtuuko se ulkopuolisten ihmisten seassa.

Esim. 7. Jos auton kyydissä ollut kartanlukija loukkaantuu tai kuolee auton suistuttua kovassa vauhdissa tieltä, on tilanteen oikeudellinen arviointi erilainen riippuen siitä, oliko kyseessä ammattimainen ralliautoilu eristetyllä kilparadalla vai muun liikenteen seassa tapahtunut ylinopeudella ajaminen.

Hallituksen esityksessä prostituutiota ei selkeästi määritellä työksi eikä myöskään yksityiselämään kuuluvaksi asiaksi, vaan prostituutio esitetään yleisesti haitalliseksi toiminnaksi. Kun tavoitteena on toimintaan osallistuvien henkilöiden suojeleminen lainsäädännön avulla, on välttämätöntä eritellä suojeltavien henkilöiden oikeudellista asemaa tarkemmin, jotta nähtäisiin miten ehdotettu lainsäädäntö onnistuisi heitä suojelemaan.

Prostituutiossa on kyse toisaalta seksistä, joka nähdään osana ihmisten intiimeintä yksityiselämää, ja toisaalta on kyse taloudellisesta toiminnasta, johon kohdistuu julkisen vallan asettamia velvollisuuksia kuten kirjanpito ja veronmaksu. Ehdotetun lainsäädännön käytännön vaikutusten analysoimiseksi on otettava huomioon sekä prostituoidun oikeus yksityiselämään että prostituoidun oikeus tasa-arvoiseen kohteluun taloudellisen toiminnan harjoittajana.

Seuraavassa käydään esimerkkien avulla läpi ehdotetun seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnin vaikutuksia prostituoitujen ja prostituutiosta epäiltyjen henkilöiden oikeudelliseen asemaan eri perusoikeuksien näkökulmasta.

2.1.3 Yksityiselämä, yksityisyyden suoja ja henkilökohtainen kunnia

Hallituksen esityksen perusteluissa vedotaan siihen, että seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnissa tavoitteena on suojella ihmisten fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta sekä seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Koskemattomuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että julkisen vallan tulisi estää ihmistä olemasta kosketuksissa muihin ihmisiin. Koskemattomuus tarkoittaa sitä, että henkilöllä on oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin sekä saada suojaa itseensä kohdistuvaa hyväksikäyttöä, väkivaltaa ja yksityisyyden loukkaamista vastaan.

Oikeus yksityiselämään, oikeus solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin, henkilökohtainen kunnia ja kotirauha ovat keskeisiä ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia. Ihmissuhteet, seksielämä ja seksuaalisuuden toteuttaminen kuuluvat keskeisesti yksityiselämään ja yksityisyyden suojan piiriin.

Yksittäisen henkilön sairaudet, mielenterveysongelmat sekä henkilökohtaiset sosiaaliset ongelmat ovat myöskin yksityisyyden suojan piiriin kuuluvia asioita. Jos mielenterveysongelmista kärsivä ihminen tekee rikoksen julkisella paikalla, pyrittään tällöinkin suojelemaan henkilön yksityisyyttä, vaikka itse rikoksesta ja siihen liittyvistä asioista kerrottaisiinkin tiedotusvälineissä.

Hallituksen esityksen perusteluiden mukaan prostituutioon ryhdytään usein poikkeuksellisen vaikean sosiaalisen tilanteen seurauksena. Lisäksi prostituutio nähdään syyksi henkilön ongelmien vaikeutumiseen. Tämän tulkinnan mukaan olisi johdonmukaista, että prostituutiota käsiteltäisiin samalla tavalla kuin muita sosiaalisia ongelmia, niin että prostituoitujen yksityisyyttä varjeltaisiin ja heitä pyritäisiin auttamaan loukkaamatta heidän henkilökohtaista kunniaansa.

Vallitseva käytäntö näyttää kuitenkin olevan se, että henkilön yksityiselämä ja henkilökohtainen kunnia eivät saa mitään suojaa, silloin kun henkilöä epäillään prostituoiduksi.

Kun prostituutiota ei pidetä yksityisyyden suojan piiriin kuuluvana asiana eikä myöskään hyväksyttävänä elinkeinona, on käytännössä seurauksena se, että prostituoiduksi epäillyn henkilön toiminta leimataan hyvän tavan vastaiseksi, häpeälliseksi ongelmakäyttäytymiseksi, joka ei kuulu yksityisyyden suojan piiriin.

Esim. 8. Öisellä kadulla käveleviä naisia on näytetty useissa television rikosreportaaseissa esimerkkeinä katuprostituutiosta. Läheiset ihmiset yleensä tunnistavat kuvassa näkyvän ihmisen, vaikka henkilön kasvot eivät näkyisikään, joten seurauksena on katuprostituoidun häpeäleima kuvassa näkyville naisille.

Esim. 9. Majoitusliikkeeseen majoittuneita ulkomaalaisia naisia on näytetty televisiossa, kun heidän käyttämänsä majoitusliikettä on epäilty parituksesta. TV:n katselijat ovat päässeet näkemään prostituoiduiksi leimattujen ulkomaalaisten naisten hämmentyneitä ilmeitä lähikuvissa.

Esim. 10. Järjestyslakirikkomuksesta epäilty nainen on viety poliisiasemalle, jossa lehtikuvaaja on päässyt kuvaamaan häntä. Nainen on joutunut vastoin tahtoaan aikakauslehden värikuvaan katuprostituoiduksi leimattuna.

Esim. 11. Naapurikyttääjien kiusanteon kohteiksi joutuneita naispuolisia kerrostaloasukkaita on joutunut taloyhtiöissä prostituutiosyytösten kohteiksi vain sillä perusteella, että heidän luonaan käy miespuolisia vieraita.

Esim. 12. HS julkaisi 1.8.2004 parituskriminalisointia koskevan uutisen kuvituksena erään prostituoidun kuvallisen kontakti-ilmoituksen, joka löytyi paritusrikoksesta epäillyltä internet-sivustolta. SALLI teki kantelun julkisen sanan neuvostolle sillä perusteella, että kuvan julkaiseminen päivälehdessä tässä yhteydessä loukkasi kuvassa esiintyneen henkilön yksityisyyttä. HS:n

päätoimittajan vastauksen mukaan internetissä julkaistu prostituutio-ilmoitus ei nauti yksityisyyden suojaa, vaan kyse on elinkeinotoimintaan liittyvästä markkinoinnista. JSN:n päätös oli vapauttava.
www.jsn.fi/paatos.asp?sivuid=3390/SL/04

Ehdotettu seksinostokriminalisointi perustuu ajatukseen, että prostituutio ei ole yksityiselämän suojan piiriin kuuluvaa seksuaalisuutta. Käytännössä prostituutio ei kuitenkaan ulkopuolisen silmin katsottuna välttämättä eroa muusta yksityiselämästä millään tavalla. Joidenkin ihmisten leimaaminen prostituoiduiksi tapahtuu yleensä pelkästään stereotyyppisten mielikuvien varassa.

Ehdotettu seksinostokriminalisointi tarkoittaa käytännössä prostituutiosta epäiltyjen (esim. seksinostoyrityksen uhreiksi luultujen) henkilöiden yksityisyyden ja kunnian loukkaamista. Poliisi saa enemmän toimivaltuuksia tunkeutua prostituoiduiksi epäilemiensä henkilöiden yksityiselämän alueelle ja kotirauhan piiriin sillä perusteella, että se tutkii mahdollista seksinostorikosta.

Hallituksen esityksen mukaan tavanomaisiin seurustelusuhteisiin liittyviä lahjoja ei pidettäisi seksipalveluiden ostamisena. Sen sijaan rangaistussäännöstä sovellettaisiin, kun kyseessä on tilapäinen suhde prostituoiduksi katsottavan henkilön kanssa. (HE 221/2005, s. 53)

Nainen, jonka poliisi tietää tai epäilee toimivan (tai toimineen) prostituoituna, voi siten käytännössä joutua tilanteeseen, että hänen on vaikea tai mahdoton luoda ja ylläpitää läheisiä suhteita toisiin ihmisiin (varsinkin miehiin), ilman että poliisi epäilee kaikkia hänen ihmissuhteitaan (tai ihmissuhteiden aloitusyrityksiä) mahdolliseksi seksipalvelun ostoksi tai sen yritykseksi.

Kun poliisi valvoo lakien noudattamista omien toimivaltuuksiensa mukaisesti, ei poliisin toimista voi valittaa oikeuteen. Ehdotettu seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi johtaa näin ollen siihen, että poliisi voi yksipuolisesti oman näkemyksensä mukaan päättää prostituoiduiksi epäiltyjen henkilöiden yksityiselämän rajoista. Poliisilla on valta päättää, mitkä hänen ihmissuhteistaan ovat hyväksyttäviä seurustelu- tai ystävyysuhteita ja mitkä ihmissuhteista ovat niin epäilyttäviä, että ne joutuvat rikostutkinnan kohteiksi.

Media ja naapurikyttäjät tulevat varmasti myös tulkitsemaan lakia niin, prostituoitujen ja prostituoiduiksi epäiltyjen henkilöiden yksityiselämän suojasta, yksityisyyden rajoista ja henkilökohtaisesta kunniansta ei tarvitse välittää.

2.1.4 Rikoksen uhrin suojeleminen ja oikeusturva

Monissa YK:n, Euroopan Neuvoston ja EU:n rikosuhrien asemaa koskevissa asiakirjoissa on velvoitettu hallituksia huolehtimaan siitä, että rikosten uhrin saavat tarvitsemaansa oikeudellista, taloudellista ja henkistä tukea. Ei ole hyväksyttävää, että rikosoikeusjärjestelmän toiminta ajaa rikoksen uhriksi joutuneen käytännössä myös oikeusjärjestelmän uhriksi. Rikosoikeusjärjestelmän oikeuttamiseksi ei riitä, että se rankaisee rikollisia. Oikeusjärjestelmän on lisäksi kyettävä puolustamaan ja auttamaan rikoksen uhriksi joutunutta saamaan oikeutta.

Prostituoidut tai prostituoiduiksi leimatut henkilöt joutuvat usein sellaisten oikeudenloukkauksien uhreiksi, joita vastaan puolustautumisessa he todella tarvitsisivat oikeusjärjestelmän apua. Käytännössä esteeksi muodostuu usein huono laintuntemus. Paljon suurempi ongelma on kuitenkin se, että yksilö ei voi luottaa siihen, et-

tä hänellä olisi sellainen oikeudellinen asema, joka turvaisi hänen oikeutensa käytännössä. (Vrt. luku 2.1.1 Yksilön oikeudellisesta asemasta).

Esim. 13. Hieromalaitoksen työntekijä saa pienempää palkkaa kuin hänelle on luvattu, koska työnantaja vaatii tilittämään asiakkaiden maksamat henkilökohtaiset palvelurahat, jotka työsopimuksen mukaan kuuluisivat työntekijälle. Työntekijä ei uskalla valittaa viranomaisille, koska se voisi johtaa paritussyytteisiin työnantajalle ja työpaikan menetykseen työntekijälle. Prostituutio-paritus-epäilyn takia työntekijä ei voi käytännössä turvautua oikeusjärjestelmään saadakseen työsuhteeseen kuuluvat lailliset oikeudet.

Ehdotettu seksinostokriminalisointi merkitsisi käytännössä sitä, että petoksen, kiristyksen tai väkivallan uhriksi joutunut seksityöntekijä joutuisi entistä varmemmin ja entistä useammissa tapauksissa ilman oikeusjärjestelmän apua. Seksinostokriminalisointi tarkoittaisi sitä, että seksityöntekijä ei käytännössä voisi hakea oikeutta petollista tai väkivaltaista asiakasta vastaan. Vaikka mahdollisuus teoriassa olisikin, siitä olisi käytännössä seksityöntekijälle enemmän haittaa kuin hyötyä. Syynä on se, että oikeusjärjestelmä ei pidä seksityöntekijän asiakasta oikeudellisessa mielessä asiakkaana, jolla olisi velvollisuuksia palvelun myyjää kohtaan, vaan ainoastaan seksinostorikoksesta epäiltyinä, joka vastaa teostaan oikeusjärjestelmälle.

Teoriassa seksityöntekijänkin voisi ajatella saavan oikeutta, jos hän pitäisi salassa työnsä eroottisen luonteen. Käytännössä rikostutkinnan tekevät poliisit ovat kuitenkin yleensä tietoisia toiminnan luonteesta tai seksityöntekijän (aikaisemmasta) prostituutioksi epäilystä toiminnasta. Niinpä rikosilmoituksen tekemiseen liittyy seksityöntekijän kannalta suuri riski, että rikostutkinnan suunta kääntyy sellaiseksi, että hän ei käytännössä voikaan saada apua niihin oikeudenloukkauksiin, joiden uhriksi hän itse kokee joutuneensa ja joiden takia hän oli tehnyt rikosilmoituksensa.

Esim. 14. Yksin elävä nainen ottaa vastaan miespuolisia vieraita asunnossaan. Mitään häiriötä vierailijoista ei ole, mutta eräs naapurikyttääjä on aikansa kuluksi ruvennut laskemaan naapurinsa miesvieraiden määrää. Hän rupeaa syyttämään naapuriaan ”laittoman toiminnan harjoittamisesta” ja häiriön tuottamisesta ja lopulta vuokranantaja saadaan painostettua irtisanomaan vuokrasopimus. ”Siveettömästä elämäntavasta” epäilty nainen saattaa jäädä ilman apua, vaikka vuokrasopimus purettaisiin lain vastaisesti. Laittoman häädön uhriksi joutunut voi jäädä ilman oikeuksia mm. seuraavien syiden takia:

- Hän ei halua riitauttaa vuokrasopimuksen irtisanomista, koska hän kokee prostituoiduksi leimaamisen niin häpeälliseksi, että ei halua pitkitää asian käsittelyä.
- Hän ei tunne lainsäädäntöä ja luulee jopa suullista irtisanomista lailliseksi.
- Hän ei uskalla kysyä apua tai neuvoa mistään, koska pelkää prostituutiosyytöksen muita mahdollisia seurauksia (muilta tahoilta tulevia virallisia tai epävirallisia sanktioita).
- Hän ei tiedä, kannattaako hänen puolustautua sillä, että naapurikyttääjä on loukannut hänen yksityiselämänsä, vai sillä että omassa kodissaan voi harjoittaa pienimuotoista elinkeinotoimintaa, kun siitä ei aiheudu häiriötä.

Esim. 15. Nainen joutuu öisellä kadulla pahoinpitelyn kohteeksi, koska pahoinpitelijä inhoaa prostituoituja ja tulkitsee naisen prostituoiduksi. Riippumatta siitä oliko nainen prostituoitu, hänelle voi olla liian iso kynnys ilmoittaa asiasta poliisille, jos hän pelkää poliisinkin pitävän häntä prostituotuna. Jos hän todella on prostituoitu, niin poliisille ilmoittaminen voi lisäksi aiheuttaa vaikeuksia hänen toimeentulolleen.

Esim. 16. Mies turhautuu, kun aiottu yhdyntä ei onnistukaan päihtymystilan takia, ja hän alkaa purkaa turhautumistaan pahoinpitelemällä naispuolista seksikumppaniaan. Nainen ei uskalla huutaa apua, koska hän pelkää joutuvansa suurempiin vaikeuksiin, jos naapurit ja/tai poliisi saa tietää tapahtumasta ja tulkitsevat tilanteen prostituution harjoittamiseksi. Erityisesti jos poliisi on aikaisemminkin epäillyt häntä prostituoiduksi, saattaa epäonnisen ihmissuhteen ilmitulo poliisille johtaa siihen, että poliisi tutkiikin tapausta seksinostorikoksena, vaikka nainen tarvitsisi apua parisuhdeväkivaltaan.

Käytännön tilanteissa prostituoidut (ja prostituoiduiksi leimatut) henkilöt kohtaavat monenlaisia konkreettisia oikeudenloukkauksia, joita vastaan on olemassa lainsäädäntöä. Teoriassa kaikkien ihmisten tulisi olla yhdenvertaisia lain edessä, niin että kaikilla olisi samanlainen mahdollisuus saada oikeusturvaa jouduttuaan rikoksen uhriksi.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan prostituoitu on prostituution tai prostituutioon liittyvien olosuhteiden uhri. Mikäli esitetty seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi toteutuisi, se ei käytännössä suojelisi prostituoitua millään tavalla, vaan päinvastoin vaikeuttaisi prostituoidun mahdollisuutta saada oikeusjärjestelmän apua. Syynä on se, että prostituutio tai prostituution yleiset olosuhteet eivät ole sellaisia konkreettisia asioita, joita vastaan voisi käydä oikeutta.

Kun prostituutio määritellään yleiseksi uhaksi ja ihmisoikeusloukkaukseksi, seurauksena onkin se, että oikeusjärjestelmä ei auta prostituoitua siinä akuutissa, konkreettisesti oikeudenloukkauksessa, joka henkilön omasta näkökulmasta katsottuna on tärkein ja kiireellisin oikeusturvakysymys.

Se tosiasia, että rikoksen uhriksi joutuneen prostituoidun voi olla huomattavasti vaikeampi saada apua oikeusjärjestelmältä kuin muiden vastaavien rikosten uhreiksi joutuneiden, on vakava loukkaus ihmisten tasa-arvoisuudelle lain edessä.

Hallituksen esityksen perusteluissa sekä joidenkin viranomaisten asenteissa näyttää olevan taustalla sellainen ajattelutapa, että prostituutio ikään kuin kattaa sisäänsä kaikenlaisia oikeudenloukkauksia. Jos joku toimii prostituotuna, hänen nähdään itse omalta osaltaan myötävaikuttaneen siihen, että hän joutui olosuhteisiin, joissa häneen kohdistuu väkivaltaa tai muita oikeudenloukkauksia.

Ihmisten yhdenmukaisen kohtelun kannalta hallituksen esityksen perusteluissa on erityisen vaarallista se, että siinä prostituutio kuvataan toiminnaksi, jota oikeusjärjestelmämme ei tule suvaita. Tällainen ajattelutapa on omiaan ruokkimaan viranomaisten piirissä entistä enemmän sellaista ajattelutapaa, että rikoksen tai muun oikeudenloukkauksen kohteeksi joutunutta prostituoitua pidetään itseään osaltaan syyllisenä itseensä kohdistuneeseen rikokseen.

2.1.5 Rikoksen uhrin oikeus vahingonkorvaukseen

Hallituksen esityksen mukaan prostituutio merkitsee vakavaa loukkausta prostituoituna toimivan henkilön koskemattomuudelle ja ihmisoikeuksille. Vakavissa henkilöön kohdistuvissa rikoksissa rikoksen uhrilla on yleensä oikeus ja mahdollisuus saada vahingonkorvausta joko rikoksen tekijältä tai valtion varoista.

Käytännössä prostituoiduilla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta saada vahingonkorvausta. Parituksen kohteena olleilla prostituoiduilla ei ole mitään mahdollisuutta saada korvausta parituksesta tuomittavalta rikolliselta eikä valtion varoista. Mikäli hallituksen esityksen mukainen seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi toteutuu, on tässäkin tapauksessa prostituoidun mahdollisuudet vahingonkorvaukseen olemattomat.

Rikosvahinkolaisissa edellytetään, että asianomistajan on vahingonkorvausta saadakseen myötävaikutettava rikoksen selvittämiseen. Prostituution luonteesta johtuen tällainen vaatimus on prostituoitujen kohdalla täysin kohtuuton. Mikäli prostituoitu myötävaikuttaa rikoksen selvittämiseen ja antaa todistajanlausunnon parituksesta ja/tai seksipalvelun ostamisesta, hän asettaa itsensä hyvin haavoittuvaan asemaan.

Todistajanlausunnon antaminen parituksesta tai seksinostamisesta merkitsee samalla sen tunnustamista, että todistaja itse on prostituoitu. Prostituutioon liittyvä häpeäleima on hyvin voimakas ja siihen liittyy vahva epävirallisen sanktion luonne sekä pelko muista haitallisista seurauksista.

Todistaminen parittajaa vastaan voi olla joissain tapauksissa suorastaan hengenvaarallista, jos rikollinen paritusorganisaatio pääsee kostamaan todistajalle.

Prostituutioon liittyvät oikeustoimet (kuten sopimukset parittajan tai seksiasiakkaan kanssa) katsotaan oikeudessa hyvän tavan vastaisiksi, joten seksityöntekijällä ei ole mahdollisuuksia esittää mitään niihin liittyviä rahallisia vaatimuksia. Vaikka prostituoitu olisi pitkän työrupeaman jälkeen jäänyt täysin ilman luvattuja maksuja, hän ei voi saada mitään rahallisia korvauksia oikeusteitse. Mikäli hän on ryhtynyt seksuaalisiin tekoihin vapaaehtoisesti, ei hän voi saada korvauksia myöskään raiskauksen uhrina, koska raiskausta ei ole edes tapahtunut.

Mikäli seksipalveluiden ostaminen kriminalisoidaan sillä perusteella, että uhrin asemassa olevia prostituoituja halutaan suojella, on välttämätöntä samalla muuttaa lakia siten, että myös prostituoidulla on käytännössä mahdollisuus saada vahingonkorvausta seksinostajalta ja parittajalta. Rikosvahinkolakiin on myös lisättävä mahdollisuus saada valtion varoista korvausta seksinostorikoksen tai parituksen uhrina, vaikka henkilö ei olisi kyennyt täyteen yhteistoimintaan rikoksia tutkivien viranomaisten kanssa.

Hallituksen esityksen perusteluiden mukaan prostituutio vahingoittaa ja loukkaa prostituoitua sekä fyysisesti että psyykkisesti. Tämän näkemyksen mukaan olisi johdonmukaista katsoa, että prostituoidun saamat seksipalvelumaksut olisi oikeudellisesti katsottava prostituoidulle maksetuksi vahingonkorvaukseksi. Tällöin prostituoidulla olisi oikeus vaatia korvausta, mikäli hänelle luvattu maksu jäisi saamatta. Silloin myöskin ratkeaisi prostituutioon liittyvä vero-ongelma, koska vahingonkorvausta ei pidetä verotettavana tulona paitsi silloin, kun se on maksettu korvauksena ansiotulon vähenemisestä.

Hallituksen esityksen mukaan ihmiskaupan uhrilla olisi oikeus vahingonkorvaukseen ja korvaus olisi mahdollista saada myös valtion varoista (HE 221/2005 s. 36). Käytännössä vahingonkorvauksen saaminen voi kuitenkin estyä, kun ihmiskaupan kohteeksi joutunut prostituoitu on haluton myötävaikuttamaan rikoksen selvittämiseen, koska siihen liittyvät vaarat ja pelot ovat prostituoidun kannalta merkittävämpiä kuin mahdollisuus vahingonkorvauksen saamiseen.

2.1.6 Verovelvollisen oikeusturva

Vallitsevan lainsäädännön ja KHO:n tekemän tulkinnan mukaan prostituutiolla saadut ansiot ovat tuloverolain mukaisesti verotettavaa tuloa.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että prostituutiota harjoittava henkilö on velvollinen tekemään kirjanpidon ja ilmoittamaan tulonsa verottajalle. Oikeuskäytännöstämme löytyy myös tapauksia, joissa prostituutiota harjoittanut henkilö on tuomittu veropetoksesta, kun hän ei ole ilmoittanut tulojaan verotuksessa.

Niissä tapauksissa, joissa prostituoitu on sellaisen hyväksikäytön tai suoranaisen pakottamisen kohteena, jota hallituksen esityksen perusteluissa kuvaillaan, olisi kohtuutonta vaatia kirjanpidon laatimista ja tulojen ilmoittamista verottajalle. Paritusorganisaation kontrollin alla toimivalla prostituoidulla tuskin käytännössä olisi edes mahdollisuutta sellaiseen.

Mikäli tällainen veropetostapaus tulisi tuomioistuimen käsiteltäväksi, voitaisiin tietenkin päätyä siihen, että syytetyltä puuttui mahdollisuus lainmukaiseen verovelvollisuuden hoitamiseen ja rangaistus voitaisiin jättää tuomitsematta. Yksikään Suomessa asuva prostituoitu ei kuitenkaan voi luottaa siihen, että hän saisi anteeksi veronmaksun laiminlyönnin vain sillä perusteella, että prostituoituna hän on nykyisen paritussäädöksen mukaan käytännössä melkein aina jonkinlaisen parituksen kohteena.

Hallituksen esityksen perusteluiden mukaan prostituutio ei ole työtä eikä hyväksyttävää elinkeinotoimintaa vaan hyväksikäyttöä. KHO:n ennakkopäätös prostituution veronalaisuudesta perustuu kuitenkin siihen tulkintaan, että prostituutio on verotettavaa ansiotoimintaa. Myös Ruotsissa on seksinostamisen kriminalisoinnin jälkeen tuomioistuimen antamassa tuomiossa vahvistettu tulkinta, jonka mukaan prostituoidun on maksettava seksipalveluiden myynnin tuotosta tuloveroa sekä tilitettävä seksin myynnistä arvonlisäverot.

Mikäli nämä kaksi erilaista oikeudellista tulkintaa ovat samanaikaisesti voimassa olevaa oikeuskäytäntöä, johtaa se käytännössä siihen, että prostituoitu on hyvin ristiriitaisessa jopa mahdottomassa oikeudellisessa asemassa. Miten käytännössä hoidetaan kirjanpito, verovelvollisuus ja lakisääteiset vakuutukset verovelvollisessa elinkeinotoiminnassa, jota ei kuitenkaan pidetä laillisena ja hyväksyttävänä elinkeinona?

Mikäli seksinostaminen kriminalisoidaan hallituksen esityksen mukaisesti, on oikeusturvan takaamiseksi välttämätöntä samalla muuttaa verolakeja siten, että prostituutiolla saadut ansiot/korvaukset säädetään verovapaiksi (vrt. luku 2.1.5). Myös kirjanpitolakiin on syytä lisätä maininta, että prostituutiotoiminnasta ei tarvitse tehdä kirjanpitoa.

2.1.7 ALV-tilitysvelvollisen oikeusturva

On ollut jossain määrin epäselvää, ovatko seksipalvelut lain mukaan arvonlisäverotettavia palveluita. Käytännössä tilanne kuitenkin on sellainen, että arvonlisäverosta vapautuakseen elinkeinotoiminnan harjoittajan on ilmoitettava verottajalle sellainen toimiala, joka on ALV-lain mukaan vapaa arvonlisäverosta. Prostituoidut, jotka ilmoittavat tulonsa verottajalle ja joiden liikevaihto ylittää arvonlisäveron tilityksen alarajan, joutuvat siis käytännössä tilittämään arvonlisäveroa 22 %:n verokannan mukaan.

Vero-oikeuden professori Esko Linnakangas on esittänyt, että seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi saattaisi merkitä sitä, ettei seksipalveluista olisi tilittävää arvonlisäveroa. Vaikka verottaja hyväksyisikin tällaisen tulkinnan, olisi seksityöntekijän käytännössä vaikea välttyä 22 %:n arvonlisäveron tilittämiseltä, mikäli hän ei kokonaan pimitä toimintaansa verottajalta.

Vaikka elinkeinonharjoittaja ilmoittaisikin toimialakseen prostituution, niin verottaja kuitenkin luokittelee toimialat virallisen toimialaluokituksen mukaan, jolloin viralliseksi toimialaksi tulee todennäköisesti ”muualla luokittelemattomat palvelut”. ALV-lain mukaan muualla luokittelemattomat palvelut eivät ole vapautettu arvonlisäverosta.

ALV-tilitysvelvollisuudesta vapautuminen voisi ehkä onnistua, jos elinkeinonharjoittaja saisi erillisen selvityksen avulla verottajan vakuuttuneeksi siitä, että hän todellakin harjoittaa prostituutiota. Kun ottaa huomioon, millaiseksi hyväksikäytöksi ja hyvän tavan vastaiseksi toiminnaksi prostituutio on hallituksen esityksessä määritelty, on täysin kohtuutonta edellyttää, että henkilön tulisi itse todistaa ja vakuuttaa olevansa prostituoitu.

Vaikka seksialan elinkeinonharjoittaja ei itse kokisi olevansa hyväksikäytön kohteena ja vaikka hän pystyisikin hoitamaan kirjanpitonsa ja veroasiansa, niin seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi johtaa käytännössä hänet mahdollomaan tilanteeseen verohallinnon edessä. Miten hän voi kohtuudella selvittää siitä, että hän maksaa tulostaan tuloveroa, mutta välttyy tilittämästä arvonlisäveroa, jota hänen lain mukaan ei tarvitsisi tilittää?

Tämä ristiriita ei ratkea edes sillä, että arvonlisäverolakiin lisätään pykälä, jossa todettaisiin prostituutiopalvelut vapaiksi arvonlisäverosta. Tällainen säädös tarkoittaisi sitä, että elinkeinonharjoittajan olisi ALV-tilitysvelvollisuudesta vapautuakseen virallisesti ilmoitettava verottajalle harjoittavansa prostituutiota. Kun prostituutiota pidetään hyvän tavan vastaisena elinkeinona, joka ei saa samanlaista oikeussuojaa kuin muu taloudellinen toiminta, ja kun prostituoidun toimintaan (asiakkaisiin ja yhteistyökumppaneihin) kohdistetaan rikosoikeudellisia sanktioita, on täysin kohtuutonta edellyttää, että verovelvollisen tulisi itse ilmoittaa viranomaisille toimialakseen prostituution.

Mikäli hallituksen esityksen mukainen seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi toteutetaan, on oikeusturvan kannalta välttämätöntä, että samalla säädetään seksipalvelut vapaiksi sekä arvonlisäverosta että tuloverosta. On täysin kohtuutonta vaatia ”hyväksikäytön kohteena olevia prostituution uhreja” tilittämään saamiaan tuloja verottajalle, koska se samalla merkitsee prostituution häpeäleiman vapaaehtoista itselleen ottamista sekä normaalille elinkeinotoiminnalle kuuluvan oikeusturvan ulkopuolelle jäämistä.

Ruotsissa Tukholman läänin lääninoikeus on helmikuussa 2006 antanut tuomion, jonka mukaan myös prostituution myyntituloista on maksettava arvonlisäveroa, vaikka seksipalveluiden ostaminen on Ruotsissa laitonta. Kyetäkseen maksamaan tuomioistuimen määräämät verot joutuu prostituoitu myymään lisää seksipalveluita. Tämä taas on ristiriidassa seksinoston kriminalisoinnin tavoitteiden kanssa.

2.1.8 Oikeusturva elinkeinotoiminnassa

Normaalisti elinkeinonharjoittaja saa oikeusturvaa erilaisissa tilanteissa. Maksamisen laiminlyöneeltä asiakkaalta voidaan vaatia saamia oikeudessa. Oikeuden vastaisesti toimineita asiakkaita, liikekumppaneita tai ulkopuolisia vastaan on mahdollista nostaa rikossyyte, vahingonkorvausvaatimus tai muu oikeuskanne.

Mikäli seksityöntekijä (esim. ALV-tilitysvolvollisuudesta vapautuakseen) on ilmoittanut viralliseksi toimialakseen prostituution, on nykyisen sopimusoikeudellisen tulkinnan mukaan seurauksena se, ettei elinkeinonharjoittaja voi vaatia saamia oikeusteitse, koska hyvän tavan vastaiset oikeustoimet eivät saa lain suojaa.

Mikäli seksityöntekijä joutuu työssään rikoksen uhriksi, on hänen yleensä vaikea tai mahdoton saada oikeusjärjestelmältä apua. (Vrt. luvut 2.1.4 ja 2.1.5.)

Esim. 17. Seksityöntekijä saa maksun asiakkaaltaan, mutta asiakas ottaa palvelun suorittamisen jälkeen maksamansa rahan takaisin. Mikäli seksityöntekijä tekee rikosilmoituksen, hänellä ei käytännössä ole mahdollisuutta saada rahojaan takaisin oikeusteitse.

Esim. 18. Itsenäisenä elinkeinonharjoittajana toimiva seksityöntekijä tekee markkinointimedian kanssa sopimuksen oman toimintansa mainostamisesta, mutta sopimuskumppani onkin petollinen: ottaa maksun markkinointipalvelusta mutta ei toteutakaan markkinointia sopimuksen mukaan. Jos seksityöntekijä vie tapauksen oikeuteen, saattaa tuomioistuin todeta markkinoinnin olleen paritusta, jolloin markkinointimedian saama maksu tuomitaan valtiolle menetetyksi. Seksityöntekijällä ei ole mahdollisuutta saada rahojaan takaisin eikä vaatia maksamansa markkinoinnin toteuttamista.

Jotkut seksityöntekijät onnistuvat osittain välttämään tällaiset oikeusturvaongelmat ilmoittamalla toimialakseen jonkin hyväksyttävän toimialan. Tämä keino ei kuitenkaan anna suojaa julkisen vallan taholta tulevia vaatimuksia ja sanktioita vastaan. Tällöin ei voi mm. vedota prostituution mahdolliseen ALV-vapauteen.

Verosäädösten mukaan sakot eivät ole verotuksessa vähennyskelpoisia. Riippumatta siitä, onko verovelvollinen ilmoittanut toimialakseen seksipalvelut vai jotain muuta, hän ei voi vähentää verotuksessa sakkoa, joka on määrätty seksipalveluiden tarjoamisesta yleisellä paikalla. Verottajan ja poliisin päällekkäisten toimien kohteena oleva prostituoitu voisi helposti joutua tilanteeseen, jossa seksityöstä johtuvien sakkojen ja verojen summa on suurempi kuin seksityöllä saatu ansio.

Julkisen vallan määräämien verojen ja sakkojen lisäksi prostituoitu voi joutua maksamaan vahingonkorvausta työssään tapahtuneiden vahinkojen johdosta. Vahingonkorvausvastuun suhteen prostituoitu on samassa asemassa kuin muut elinkeinonharjoittajat. Muista ansiotoiminnan harjoittajista poiketen prostituoidulla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta saada vahingonkorvausta, mikäli hänen elinkeinotoimintaansa vahingoitetaan.

Syyttömästi vangittuna pidetyllä on normaalisti oikeus saada valtiolta korvausta ansiotulojen menetyksen vuoksi. KKO:n tekemän päätöksen mukaan syyttömästi vangittuna pidetylle prostituoidulle ei kuitenkaan tule maksaa korvausta ansionmenetyksestä. Kun prostituoidulla on kuitenkin samat julkisoikeudelliset ja siviilioikeudelliset maksuvelvollisuudet (vuokrat, vakuutusmaksut, ennakkoverot, ALV-tilitykset) kuin kaikilla muillakin, on täysin epäoikeudenmukaista, että hänen ansiotoimintansa ei saa samanlaista suojaa lain edessä kuin muiden ihmisten tulonhankkimistoiminta.

Useimmat seksityöntekijät tekevät tästä epäjohtonmukaisesta ja epäoikeudenmukaisesta kohtelusta johdonmukaisen johtopäätöksen: koska seksityö ei saa samaa oikeusturvaa kuin muu elinkeinotoiminta, he eivät lainkaan ilmoita työtään eivätkä tulojaan viranomaisille. Asiaan vaikuttaa myös se, että seksityötä tekevien on hyvin vaikeaa saada käytännöllistä neuvontaa siitä, miten seksityötä pitäisi tai voisi tehdä laillisesti.

2.1.9 Oikeus sosiaali- ja terveyspalveluihin

Perustuslain 19 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Valtion velvollisuus huolehtia sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumisesta erityisesti syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien kohdalla on vahvistettu myös useissa ihmisoikeusasiakirjoissa.

Hallituksen esityksen perusteluiden mukaan prostituutioon ajaudutaan yleensä poikkeuksellisen huonon sosiaalisen tilanteen vuoksi. (HE 221/2005, s. 19 ja 62). HE:n sivuilla 60-64, jossa arvioidaan lakiesityksen perusoikeuksienmukaisuutta, tulee ilmi kuinka äärimmäisen huonossa asemassa prostituoidut hallituksen esityksen mukaan ovat.

Vaikka henkilö olisi ryhtynyt prostituoiduksi vapaaehtoisesti ja vaikka seksinostokriminalisointi saattaa rajoittaa vapaaehtoisesti prostituoituna toimivan henkilön itsemääräämisoikeutta ja yksityiselämää, on seksinostokriminalisointi hallituksen esityksen mukaan kuitenkin perusteltu, kun otetaan huomioon, että tarkoituksena on tosiasiallisesti suojella prostituoitujen henkilökohtaista vapautta ja koskemattomuutta ja että henkilö näennäisestä vapaaehtoisuudestaan huolimatta on niin huonossa sosiaalisessa asemassa, että hänen vapaaehtoisuuttaan ei ole pidettävä aitona.

Kun suurin osa Suomessa toimivista prostituoiduista on Suomessa vakituisesti asuvia, joiden tulisi olla suomalaisen sosiaaliturvan piirissä, merkitsee hallituksen esityksen perustelu käytännössä sitä, että hallitus tunnustaa sosiaaliturvan toteutuvan joidenkin ihmisten kohdalla niin huonosti, että se merkitsee heidän kohdallaan ihmisoikeuksien vakavaa loukkausta.

Oikea johtopäätös tällaisesta tilannearviosta olisi se, että hallitus ryhtyisi toimiin sosiaaliturvan aukkojen ja puutteiden korjaamiseksi, niin että näin äärimmäisen huonossa sosiaalisessa asemassa olevien tilanne saataisiin korjattua.

Hallituksen esityksessä ei ole kiinnitetty huomiota niihin syihin, joiden takia Suomessa asuvat ihmiset eivät saa sosiaaliturvaa tai muuta apua poikkeuksellisen huonoon tilanteeseensa muuten kuin ryhtymällä prostituoiduksi. Hallituksen esityksessä ei myöskään ole tuotu esille sitä, että prostituoituna toimivan tai toimineen henkilön on usein vaikeaa tai mahdotonta saada apua julkisista sosiaali- ja

terveyspalveluista, koska monet sosiaali- ja terveysalan työntekijät eivät osaa kohdata prostituoituja.

Tässä suhteessa hallituksen esitys merkitsee ainoastaan tilanteen huononemista. Hallituksen esitys viestittää hyvin selkeästi, että prostituutio on ongelma, jota hoidetaan rikosoikeudellisin keinoin. Prostituoitu, joka yrittää saada apua sosiaali- tai terveydenhuollosta, joutuu entistä varmemmin syrjityksi ja jää ilman tarvitsemaansa apua, kun sosiaali- ja terveysalan työntekijät luokittelevat prostituution automaattisesti poliisiasiaksi.

Ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien toteutumisen turvaamiseksi hallituksen tulisi kiinnittää erityistä huomiota prostituoitujen tosiasialliseen mahdollisuuteen saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluita. Koska prostituutioon kohdistuva kriminalisointi tosiasiallisesti heikentää tätä mahdollisuutta, on hallituksen esitystä pidettävä perusoikeuksien vastaisena.

2.1.10 Ihmiskaupan uhrin asema

Hallituksen esityksen perusteluiden mukaan seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi on tärkeä keino pyrittäessä vähentämään ihmiskaupan uhriksi joutumista sekä pyrittäessä suojelemaan ihmiskaupan uhreiksi joutuneita.

Ihmiskauppa ei ole pelkästään prostituutioon liittyvä ongelma. Ihmiskauppaa tai ihmiskauppaa lähenteleviä olosuhteita ilmenee monenlaisilla pimeillä työmarkkinoilla, joissa hyödynnetään laittomasti maassa olevien oikeudellisesti turvatonta asemaa.

Prostituutiossa tapahtuvaan ihmiskauppaan liittyy kuitenkin sellaisia piirteitä, joiden takia prostituoituna toimivan ihmiskaupan uhrin asema on erityisen hankala ja viranomaisten mahdollisuudet tunnistaa ihmiskaupan uhri muiden prostituoitujen joukosta ovat erityisen huonot.

Suomen prostituutiossa esiintyy määrällisesti hyvin vähän niin selkeää ja törkeää hyväksikäyttöä, että se täyttäisi ihmiskaupparikoksen tunnusmerkit. Niinpä suurin osa Suomessa toimivista ulkomaalaisista prostituoiduista ei ole laissa tarkoitettuja ihmiskaupan uhreja.

Prostituutioon kohdistuvien sanktioiden ja häpeäleiman takia prostituutio tapahtuu piilossa ja peiteltysti silloinkin, kun on kyse Suomessa laillisesti asuvista prostituoiduista. Kun alalla toimivat eivät uskalla tai voi edes keskenään puhua kaikista työhönsä liittyvistä ongelmista täysin avoimesti, on heidän vaikea tunnistaa ja huomata, milloin joku mahdollisesti voisi olla ihmiskaupan uhri.

Kun ulkomaalainen prostituoitu joutuu tekemisiin poliisin kanssa, hänellä ei yleensä ole mitään intressiä antaa todistajanlausuntoa parittajaa vastaan tai seksipalvelun ostajaa vastaan. Todistajanlausunnon antaminen merkitsee samalla sen tunnustamista, että henkilö itse toimii prostituoituna. Ainoa varma seuraus siitä on maasta käännitys ja prostituution häpeäleima.

Hallituksen esityksen sivuilla 27 – 39 on laajasti esitelty, miten ja millä edellytyksillä ihmiskaupan uhrille annetaan apua, suojelua ja oleskelulupa. Esityksestä voisi saada sen käsityksen, että viranomaisten kanssa yhteistyötä tekevä ihmiskaupan uhri saisi tarvitsemansa avun ja suojelun.

Hyväksikäytön ja parituksen kohteeksi joutunut prostituoitu on kuitenkin hyvin harvoin joutunut niin äärimmäisen hyväksikäytön kohteeksi, että häntä pidettäisiin ihmiskaupan uhrina. Vaikka henkilö itse arvioisi joutuneensa ihmiskaupan kaltaisen hyväksikäytön kohteeksi, hän ei voi luottaa siihen, että hän saisi suojelua ja apua ihmiskaupan uhrina.

Ihmiskaupan uhrille annettavan oleskeluluvan ja suojelun edellytyksenä on, että uhri suostuu täyteen yhteistyöhön viranomaisten kanssa. Uhrin kannalta tähän liittyy suuri riski. Vaikka hän antaisi todistajanlausunnon, hän ei voi luottaa siihen, että ihmiskaupasta epäilty taho saataisiin kiinni ja tuomittua. Hän ei myöskään voi luottaa siihen, etteikö hän joutuisi palaamaan takaisin kotimaahansa, jolloin hän saattaa olla vaarassa joutua paritusorganisaation koston uhriksi.

Jos ulkomaalaisella prostituoidulla on tietoa tai vihjeitä kollegoidensa joutumisesta ihmiskaupan uhriksi, on yhteydenotto viranomaisiin silloinkin hyvin arveluttavaa. Voiko prostituoitu luottaa siihen, että hän ei joudu ilmiannon takia itse ongelmiin viranomaisten tai paritusorganisaatioiden kanssa?

Seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi pahentaisi tätä asetelmaa entisestään. Se merkitsisi sitä, että myöskään seksipalveluiden ostajat ja suomalaiset prostituoidut eivät enää uskaltaisi kertoa havaintojaan ihmiskaupan kaltaisesta hyväksikäytöstä poliisille tai avustusorganisaatioille.

Seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi on myös omiaan lisäämään prostituutiossa sellaisia olosuhteita, jotka aiheuttavat ulkomaalaisten prostituoitujen joutumista ihmiskaupan uhriksi. Kun seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi vaikeuttaa prostituutiota, niin käytännössä se merkitsee yksittäisen prostituoidun itenäisten toimintamahdollisuuksien kaventumista. Erityisesti ulkomaalaisten prostituoitujen mahdollisuudet toimia itsenäisesti heikkenevät. Prostituutioon vaikeuttaminen johtaa siihen, että paritusorganisaatioilla on entistä paremmat mahdollisuudet kiristää ja hyväksikäyttää ulkomaalaisia prostituoituja, niin että entistä useampi ulkomaalainen prostituoitu joutuu ihmiskaupan uhriksi.

Hallituksen esityksen sivulla 42 väitetään, että ihmiskauppaa aiheuttavaa kysyntää voitaisiin vähentää seksuaalipalvelujen ostamista koskevilla rangaistussäännöksillä. Väitteen tueksi ei ole olemassa näyttöä. Ihmiskauppaa ja ulkomaalaisprostituutiota esiintyy laajoissa määrin kaikissa niissä maissa, joissa prostituutioon asiakkaisiin kohdistetaan kriminalisointeja.

Hallituksen esityksen sivulla 12 tuleekin epäsuorasti ilmi, että edes Ruotsin hallitus ei enää uskalla pitää kiinni väitteestä, että seksinostamisen kriminalisointi vähentäisi prostituutiota tai ihmiskauppaa: ”Ruotsin hallituksen näkemyksen mukaan kriminalisoinnin käytännön toimivuudesta saaduilla tiedoilla ei sinällään ole merkitystä.”

Ruotsissa ei ole edes tehty kunnollista selvitystä, toimiiko seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi käytännössä väitetyllä tavalla eli ihmiskauppaa vähentävästi, koska kriminalisointi nähdään symbolisesti tärkeänä signaalina. Ihmiskaupan uhrien parissa käytännön työtä tekevien taholta saatujen kommenttien mukaan kriminalisoinnin käytännön vaikutus ihmiskauppaan on tavoitteisiin nähden vastakkainen.

2.2 Seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi ja muu prostituutioon kohdistuva kriminalisointi

2.2.1 Seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnin suhde järjestyslakiin

Hallituksen esityksessä ei ole otettu huomioon, että järjestyslain 7 §:n perusteella annetut sakot ovat kohdistuneet lähes pelkästään prostituoituihin ja seksipalveluiden ostajat ovat välttyneet sakoilta.

Hallituksen esityksessä ei ole myöskään kiinnitetty huomiota siihen epäkohtaan, josta Seksialan Liitto SALLI huomautti oikeusministeriölle 8.10.2003 antamassaan lausunnossa: Vastaus lausuntopyyntöön koskien oikeusministeriön työryhmämietintöä 2003:5 ”Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio”, s. 7-8, luku 2.6. (www.salli.org/kanta/2003/om/lausunto.html).

Seuraavassa suora lainaus SALLIn lausunnosta oikeusministeriölle 8.10.2003:

Samalla kun seksinosto ehdotetaan rangaistavaksi rikoslaisissa, mietinnössä ehdotetaan, että vastaava kielto poistettaisiin järjestyslaista. Tähän liittyy ongelmia, joita mietinnössä ei ole huomioitu.

1.10.2003 voimaan tulleen järjestyslain 7 §:n 1 momentissa kielletään yleisellä paikalla tapahtuva seksuaalipalvelujen ostaminen ja maksullinen tarjoaminen. Hallituksen esityksen (HE 20/2002 vp) mukaan ostamisella tarkoitetaan myös ostotarjouksen tekemistä. Hallituksen esityksessä toiminta oli kielletty "siten, että siitä aiheutuu häiriötä ympäristölle".

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 20/2002 vp) mukaan kyseinen toiminta on jo sellaisenaan omiaan aiheuttamaan häiriötä, minkä vuoksi se ehdotti sääntelyn pohjautumista täyskieltoon. Sen sijaan lakivaliokunnan lausunnon (LaVL 22/2002 vp) mukaan häiriötä koskevaa edellytystä voi pitää perusteltuna. Hallintovaliokunta päätyi mietinnössään (HaVM 28/2002) samalle kannalle perustuslakivaliokunnan kanssa.

Vaikka säännöksestä poistettiin eduskuntakäsittelyssä häiriötä koskeva edellytys, niin säännöksen oleellinen perustelu pysyi samana: sekä hallituksen esityksessä että eduskunnan valiokuntien kannanotoissa seksin ostamisen kiellon perusteluna on siitä ympäristölle aiheutuva häiriö. Näin ollen näyttää selvältä, että järjestyslain mukaan yleisellä paikalla tapahtuvasta ostotarjousten tekemisestä voidaan tuomita sakkoon, kun ostotarjousten tekeminen aiheuttaa häiriötä.

Sen sijaan rikoslakiin ehdotetun seksinostamisen kriminalisoinnissa rangaistuskynnys nousee huomattavasti korkeammaksi, vaikka ehdotetukseen sisältyikin seksin ostamisen yrityksen säätäminen rangaistavaksi.

Vuoden 2004 alussa voimaan tulevan rikoslain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan teko on edennyt rikoksen yritykseksi, kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Jälkimmäisestä edellytyksestä mietinnössä todetaan (s. 74): "Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä on katsottu yrityksen rankaisemisessa tarvittavan konkreettisen vaaran edellyttävän, että rikoksen täytyminen oli tekoilanteessa paitsi tosiasiallisesti mahdollista myös käytännössä uskottava vaihtoehto (HE 44/2002 vp, s.

137). Seksuaalipalvelujen ostamistilanteissa kummankin edellytyksen tulisi täytyä."

Seksinostamisessa yrityskynnyksen täytyminen edellyttää siis, että korvaus annetaan tai luvataan ja että maksun vastineeksi saatavan seksipalvelun toteutuminen on mahdollinen ja uskottava vaihtoehto. Näin ollen pelkkä hintakyselyjen tai ostotarjousten tekeminen yleisellä paikalla ei ole rangaistava rikoksen yritys.

Mietinnössä ehdotetut säännökset johtavat yleisellä paikalla tapahtuvan prostituution osalta tilanteeseen, jossa prostituoitujen rangaistuskynnys on huomattavasti alhaisempi kuin asiakkaiden. Järjestyslain mukaan prostituoituja voidaan sakottaa jo pelkästään sillä perusteella, että he tarjoavat seksipalveluja yleisellä paikalla.

Käytännön järjestyksenvalvonnassa tämä johtaisi todennäköisesti siihen, että katuprostituutiota pyrittäisiin rajoittamaan sakottamalla prostituoituja järjestyslain perusteella. Sen sijaan asiakkaat joutuisivat rangaistuksen kohteeksi paljon harvemmin kuin prostituoituidut, koska rikoslaissa rangaistuskynnys on korkeampi kuin järjestyslaissa. Pelkkien ostotarjousten ja hintakyselyjen tekijät jäisivät kokonaan rankaisematta.

Kun otetaan huomioon kadulla toimivien prostituoitujen jo valmiiksi huono asema sekä mietinnössä luetellut prostituoitujen suojeluun ja tasa-arvoon liittyvät tavoitteet, niin mietinnössä ehdotettua lainsäädäntöä on pidettävä ristiriitaisena tavoitteisiin nähden.

Hallituksen esittämä lakimuutos johtaa käytännössä siihen, että yleisellä paikalla oleskelevat prostituoituidut ja prostituoituiksi epäillyt henkilöt voivat saavat sakkoja järjestyslain 7 §:n perusteella, vaikka todellisista tai mahdollisista asiakkaista ei olisi mitään havaintoa. Sen sijaan seksipalveluiden ostajaa voidaan yleensä epäillä rikoksesta aikaisintaan silloin, kun hän fyysisesti kohtaa seksipalveluiden myyjän. Hintakyselyiden tekeminen muille kuin prostituoituille tai parittajille ei ylitä rikoksen yrityskynnystä eikä siten ole rangaistavaa. (Seksipalveluiden ostamisen yrityskynnyksen ylittymistä arvioidaan HE 221/2005 sivuilla 56-57.)

2.2.2 Seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnin suhde parituskriminalisointiin

Vuonna 2004 tehdyllä lainmuutoksella parituksen määritelmää laajennettiin siten, että myös prostituutiopalveluiden markkinointia voidaan pitää parituksena. Niinpä poliisi voi epäillä paritusta myös silloin, kun itsenäisesti toimiva prostituoitu on laittanut seksipalveluilmoituksensa johonkin markkinointimediaan.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lähes kaikki sisätiloissa toimivat prostituoituidut voivat joutua poliisin tutkinnan kohteeksi sillä perusteella, että poliisi tutkii epäilemäänsä markkinointimedian tekemää paritusrikosta.

Kun poliisi etsii näyttöä markkinointimedian syyllistymisestä paritukseen, poliisi tarvitsee näyttöä myös siitä, että markkinoinnin kohteena on todellakin ollut prostituutiotoiminta. Poliisi saa tarvitsemansa näytön etsimällä seksipalveluitaan mainostavan prostituoituidun ja seuraamalla hänen toimintaansa.

Mikäli seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi toteutetaan, muuttuu tilanne nykyiseen verrattuna siten, että prostituoituidun toimintaa seuraamalla poliisi saa

näyttöä sekä parituksesta että seksipalveluiden ostamisesta. Ottamalla kiinni seksipalveluiden ostamiseen syyllistyneitä prostituoidun asiakkaita poliisi saa samalla tarvitsemaansa näyttöä markkinointimedian syyllistymisestä paritukseen.

Seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi yhdessä nykyisen paritussäädöksen kanssa johtaa siihen, että itsenäisesti toimiva prostituoitu joutuu entistä enemmän varomaan ja välttelemään poliisia. Tämä taas voi johtaa siihen, että prostituoituja on entistä helpompi kiristää uhkaamalla paljastaa heidän toimintansa poliisille.

Vuonna 2004 lainmuutoksessa rikoslain paritussäädöksiin lisättiin myös törkeä paritus. Tämä oli oikeasuuntainen muutos, koska se kohdentaa paritusrikollisuuden tutkintaa juuri sellaiseen paritukseen, joka on myös prostituoitujen kannalta ongelmallista. Oikein toteutettuna törkeän parituksen kitkeminen on myös prostituoitujen etu.

Mikäli seksipalveluiden ostaminen kriminalisoidaan, muuttuu kaikenlainen paritustutkinta prostituoitujen kannalta jälleen arveluttavaksi. Tutkiessaan mahdollisia paritusrikoksia poliisi saa samalla kiinni prostituoidun asiakkaita. Riippumatta siitä, tutkiiko poliisi törkeää paritusta, tavallista paritusta vai ”lievää” markkinointiparitusta, merkitsee seksiasiakkaiden kriminalisointi käytännössä sitä, että prostituoitut joutuvat aina kärsimään, jos sattuvat joutumaan poliisin huomion kohteeksi.

2.2.3 Seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnin suhde ihmiskaupakriminalisointiin

Hallituksen esityksen taustalla on kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja. Vaikka näissä YK-asiakirjoissa ja hallituksen esityksessä puhutaan ihmisoikeuksista, on kuitenkin huomattava, että kyseessä olevat YK-asiakirjat eivät ole varsinaisia ihmisoikeussopimuksia vaan rikosoikeudellisia sopimuksia. (Aiheesta tarkemmin luvussa 3.)

Ihmiskaupakriminalisoinnille ja seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnille on yhteistä, että molempia perustellaan ihmisoikeuksilla, mutta kumpikaan kriminalisointi ei käytännössä takaa uhrin asemassa olevalle mitään oikeuksia. Mahdollisuus saada apua ja suojelua on täysin riippuvainen viranomaisten tekemästä harkinnasta. Molempien kriminalisointien varsinaisena sisältönä onkin viranomaisten toimivaltuuksien lisääminen.

Molempia kriminalisointeja on perusteltu myös sillä, että ne vaikeuttaisivat rikollisorganisaatioiden toimintaa ja siten vähentäisivät ihmiskauppaa. Kun molempia kriminalisointeja kuitenkin toteutetaan tiukentamalla prostituutioon kohdistuvaa viranomaiskontrollia, on seurauksena, että yksittäisen prostituoidun itsenäinen toiminta vaikeutuu suhteellisesti enemmän kuin rikollisorganisaation toiminta.

Kumpikaan kriminalisointi ei tuo ihmisille lisää mahdollisuuksia tehdä parempia valintoja. Kumpikaan kriminalisointi ei muuta siitä tosiasiaa, että poliisiratsia useimmissa tapauksissa merkitsee prostituoiduille lisää hankaluuksia. Riippumatta siitä, onko poliisiratsian kohteena ihmiskauppa vai seksipalveluiden ostaminen, merkitsee poliisiratsian uhka useimmiten sitä, että rikollisorganisaatioilla on

enemmän mahdollisuuksia kiristää ja hyväksikäyttää maahan laittomasti saapuneita ulkomaalaisia.

2.3 Seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnin suhde ulkomaalaislakiin

Seksipalvelun ostamisen yrityskynnyksen ylittyminen edellyttää käytännössä sitä, että seksipalvelun ostaja fyysisesti kohtaa seksipalvelun myyjän. Mikäli poliisi ryhtyisi aktiivisesti valvomaan seksipalveluiden ostamiseen syyllistymistä, saisi poliisi samalla kiinni entistä enemmän ulkomaalaisia prostituoituja.

Koska prostituution harjoittaminen on ulkomaalaislain mukaan käännytysperuste, johtaisi seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi käytännössä siihen, että poliisi alkaisi entistä enemmän käännyttämään maasta ulkomaalaisia prostituoituja.

Mikäli samalla ei lisätä poliisin valmiuksia tunnistaa ja kohdella ihmiskaupan uhreja, on vaarana, että tehostunut prostituoitujen käännytys johtaa ihmiskaupan uhrin tilanteen vaikeutumiseen. Pahimmillaan tehostunut kontrolli voisi johtaa jopa siihen, että paritusorganisaatiot saisivat peloteltua ja kiristettyä ulkomaalaisia prostituoituja, niin että entistä useampi prostituoitu joutuu ihmiskaupan uhriksi.

2.4 Seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnin suhde perusoikeuksiin

Tämän lausunnon luvuissa 2.1.3 – 2.1.10 on pyritty analysoimaan sitä, miten seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi käytännössä vaikuttaisi prostituoitujen ja prostituoiduiksi epäiltyjen henkilöiden perusoikeuksien toteutumiseen käytännön tilanteissa. Yhteenvetona voidaan todeta, että esitetty seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi heikentää perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Hallituksen esityksen perusteluissa ja sen taustalla olevassa oikeusministeriön työryhmämietinnössä on lisäksi yleisiä perustelun tapaan liittyviä ongelmia, jotka prostituution käytännön näkökulmasta katsottuna vaikuttavat perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien tarkoituksen vastaisilta.

Seuraavana on lainaus Seksialan Liitto SALLIn oikeusministeriölle 8.10.2003 antamasta lausunnosta: Vastaus lausuntopyyntöön koskien oikeusministeriön työryhmämietintöä 2003:5 ”Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio”, s. 9-10, luku 2.7. (www.salli.org/kanta/2003/om/lausunto.html)

Seksin ostamisen kriminalisointi merkitsee puuttumista yksityiselämän suojaan, koska se tosiasiallisesti rajoittaa prostituoidun ja hänen asiakkaansa oikeutta vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita toisiin ihmisiin sekä oikeutta määrätä itsestään ja omasta seksuaalisuudestaan. Mietinnössä tunnustetaan, että näin voi käydä teoriassa, mutta mietinnön mukaan käytännössä asia on toisin. (s. 55)

Mietinnön mukaan mahdollisuus prostituoitujen kokemalle fyysiselle ja psyykkiselle vahingolle on kaikissa seksipalvelujen ostamistilanteissa periaatteessa olemassa. Lisäksi prostituoiduksi ryhtyminen on sen mukaan vain äärimmäisen harvoin täysin vapaaehtoista. Näin mietintö perustelee sen,

miksi prostituoidun oman tahdonvapauden huomioonottaminen tässä kysymyksessä ei ole relevanttia. (s. 56)

Tämän logiikan mukaan mietintö päättyy siihen, että seksin ostamisen kriminalisointia voi perustella prostituoitujen oikeuksien ja vapauksien turvaamisella (s. 56). Mietinnön mukaan oikeudet ja vapaudet tulevat turvatuksi jo pelkästään siten, että prostituutiokontaktit vaikeutuvat tai estyvät.

Argumentaation puutteena on se, että prostituutio nähdään yksipuolisesti vain ja ainoastaan ongelmaksi. Prostituutio on mietinnön mukaan tila, jossa prostituoidulla ei ole vapautta eikä oikeuksia. Kun prostituutiokontaktit vähenevät tai vaikeutuvat, lisääntyvät prostituoidun kokemat oikeudet ja vapaudet automaattisesti. Konkreettinen käytännön elämä ei kuitenkaan ole näin yksioikoista ja mustavalkoista - ei edes prostituutiossa. Käytännön elämässä yksilöt eivät voi olla täysin vapaita millään elämänalueella, vaan yksilöiden valintoja rajoittavat erilaiset olosuhteet. Siitä ei silti yleensä johdeta sitä johtopäätöstä, että yksilöiden omalla tahdonvapaudella ei olisi merkitystä. Päinvastoin: oikeudet ja vapaudet turvataan juuri siten, että yksilöille pyritään turvaamaan mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin siinä määrin kuin se on käytännössä mahdollista.

Prostituoidun tosiasiallinen valinnanvapaus saattaa olla enemmän tai vähemmän rajoitettua monien eri syiden takia. Silti prostituoidun kannalta katsottuna oleellista prostituutiossa on mahdollisuus ansaita rahaa. Oikeuksien ja vapauksien turvaaminen ei voi käytännössä onnistua, mikäli tämä prostituoidun omasta näkökulmasta katsottuna oleellisin kysymys jätetään huomiotta. Oikeuksien ja vapauksien turvaaminen voi käytännössä konkretisoida vain siten, että yksilölle itselleen turvataan mahdollisuus vaikuttaa asioihin.

Prostituutiossa oikeuksien ja vapauksien turvaaminen edellyttää sitä, että pyritään lisäämään prostituoidun mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kuten omiin työskentelyolosuhteisiinsa. Prostituoidun oikeuksien ja vapauksien turvaaminen voi onnistua myös siten, että prostituoiduille tarjotaan muita toimeentulon mahdollisuuksia. Sen sijaan oikeuksien ja vapauksien turvaaminen ei voi onnistua siten, että toimitaan täysin yksilön omien intressien vastaisesti.

Tässä on mietinnön argumentaation merkittävä puute: se ei näe prostituoitua oikeussubjektina, jonka omilla intresseillä ja valinnoilla on oleellinen merkitys - jopa silloin kun prostituoitu olosuhteiden takia joutuu toimimaan paritusorganisaation alaisuudessa. Prostituoitu määritellään yksipuolisesti pelkästään uhriksi, jolloin samalla mitätöidään hänen omien valintojensa ja intressiensä merkitys.

Mietinnössä käytetty prostituution ja prostituoidun määrittely voidaan nähdä loukkaavan prostituoidun itsemääräämisoikeutta ja tahdonvapautta, koska se käytännössä kieltää prostituoidun oman tahdonvapauden merkityksen ja mahdollisuuden itse määritellä oma suhteensa prostituutioon.

Merkittävä ongelma mietinnön argumentaatiossa on myös siinä, että prostituution ei nähdä kuuluvan yksityiselämän suojan piiriin eikä myöskään elinkeinovapauden tai työelämän suojan piiriin. Mietinnössä ei tunnusteta prostituoidun harjoittamalle toiminnalle minkäänlaista oikeusturvaa. Mikäli prostituoidun oikeudet ja vapaudet halutaan turvata, se voi tosiasiallisesti onnistua vain siten, että prostituoidun harjoittama toiminta saa samanlaista suojaa kuin muukin laillinen toiminta.

Mietinnön argumentaatio loukkaa myös prostituoidun yhdenvertaisuutta lain edessä, kun se toteaa, että tarkoituksena on rajata säännöksen soveltaminen tilanteisiin, joissa seksipalveluja ostetaan prostituoidulta. (s. 70).

Hallituksen esityksessä ei ole kunnolla huomioitu SALLIn esittämää kritiikkiä. Hallituksen esityksen perustelut vaikuttavatkin siltä, että perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia käytetään poliittisesti korrektina tekosyynä, mutta todellinen tavoite on jokin muu kuin perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaaminen.

3 Hallituksen esitys ihmiskauppaa koskevista kansainvälisistä sopimuksista

3.1 Ihmiskaupasta yleensä

Ihmiskauppaa koskevat kansainväliset sopimukset ovat osa valtioiden välistä rikosoikeudellisesta yhteistyötä, jolla valtiot pyrkivät tehokkaammin estämään laittontaa maahanmuuttoa, joka toisinaan ilmenee ihmissalakuljetuksena, toisinaan ihmiskauppana ja toisinaan rikollisjärjestöjen pyörittäminä pimeinä työmarkkinoina.

Laittoman maahanmuuton ja pimeän ulkomaisen työvoiman vastaisten kontrollitoimien tiukentamisen varjopuolena on se, että laittomasti maahan tulleet pimeästi toimivat työntekijät eivät saa oikeusturvaa työntekijöinä, joten kontrollitoimien tiukentaminen lisää heidän riskiään joutua hyväksikäytön ja ihmiskaupan kohteiksi.

Seksipalveluiden kysynnän nimeäminen ihmiskaupan syyksi on tarkoitushakuista ja harhaanjohtavaa todellisuuden yksinkertaistamista. Puuttuminen tähän yhteen tekijään kriminalisoinnin avulla merkitsee sitä, että monisyiselle ongelmakimpulle on löydetty symbolinen syntipukki, mutta todellista ratkaisua ei edes haluta etsiä.

Se, että kyseessä ei ole todellinen yritys etsiä ratkaisuja, vaan symbolinen poliittinen ele, tulee ilmi HE:n sivulla 12: ”Ruotsin hallituksen näkemyksen mukaan kriminalisoinnin käytännön toimivuudesta saaduilla tiedoilla ei siinä ole merkitystä, koska seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointi on sille asetetut tavoitteet huomioon ottaen tullut jäädäkseen.”

Pimeiden työmarkkinoiden syynä on markkinatalouden ja kilpailuttamisen mekanismi, joka vaatii aina vain enemmän ja aina vain halvemmalla, minkä takia on kysyntää aina vain halvemmalle työvoimalle. Kun globaaleilla markkinoilla vallitsee sellainen tilanne, että monet ihmiset pystyvät ansaitsemaan moninkertaisesti paremmin Euroopan ja USA:n pimeillä työmarkkinoilla kuin oman kotimaansa laillisilla työmarkkinoilla, on seurauksena voimakas kysynnän ja tarjonnan sekä toiveiden ja tarpeiden paine, joka pitää yllä jatkuvasti kasvavia pimeitä työmarkkinoita. Sen patoaminen ei onnistu kriminalisoimalla yksi kysynnän muoto.

Ihmiskaupaksi nimetty ongelma on täysin todellinen, mutta ongelma näyttäytyy täysin erilaisena ihmiskaupan uhrien näkökulmasta ja kontrollitoimia harjoittavien valtioiden näkökulmasta.

Seuraavassa luvussa 3.2 lainataan Seksialan Liito SALLIn oikeusministeriölle 31.3.2004 antamaa lausuntoa: Vastaus lausuntopyyntöön koskien Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjojen täytäntöönpanoa ja ihmiskauppatyöryhmän loppumietintöä (työryhmämietintö 2003:13).
(www.salli.org/kanta/2004/om/lausunto.html)

SALLIn Palermo-lausunto koskee hallituksen esityksen sivulta 26 alkaen esiteltävää YK:n yleissopimusta. Sallin lausunnon jälkeen on ilmestynyt Valtioneuvoston ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma ja aiheen parissa on työskennelty työryhmiä. Silti tässä lausunnossa on edelleen huomioon otettavia näkökohtia.

3.2 Sallin lausunto oikeusministeriölle 31.3.2004 Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjojen täytäntöönpanosta

3.2.1 Ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan luonne ja tarkoitus

YK:n kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen yleissopimus ja sen kolme lisäpöytäkirjaa, jotka koskevat ihmiskauppaa, ihmissalakuljetusta ja tuliaseita, allekirjoitettiin Palermossa vuonna 2000. Tämä ns. Palermon yleissopimus ja sen lisäpöytäkirjat ovat syntyneet YK:n rikosoikeudellisen työskentelyn tuloksena. Sen tarkoituksena on luoda yhteisiä pelisääntöjä kansainvälisen rikollisuuden vastaiseen toimintaan.

Ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja ei siis ole ihmisoikeusasiakirja, vaikka sillä on kytkentöjä ihmisoikeusproblematiikkaan. Yleissopimus lisäpöytäkirjoineen on rikosoikeutta koskeva kansainvälinen sopimus, joka velvoittaa sen allekirjoittaneita maita. Allekirjoittajavaltion tulee muuttaa omaa kansallista lainsäädäntöään siten, että se vastaa sopimuksen vaatimuksia.

Ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan voimakkaimmin velvoittavat artikkelit liittyvät ihmiskaupan harjoittamisen kriminalisointiin. Sen sijaan ihmiskaupan uhrien suojelua koskevat artikkelit on muotoiltu vähemmän velvoittavaan muotoon.

Lisäpöytäkirjan nimenomaiseksi tarkoitukseksi on nimetty ihmiskaupan uhrien suojeleminen ja ihmiskaupan ehkäisy. Ihmiskauppa on määritelty tavalla, joka pyrkii ottamaan huomioon hyvin monenlaisissa olosuhteissa tapahtuvan ihmisten hyväksikäytön ja vapauttamaan ihmiskaupan uhrin todistustaakasta, niin että lisäpöytäkirjan suojelun piiriin tulisivat mahdollisimman kattavasti kaikki ihmiskaupan uhrin.

Johtuen lisäpöytäkirjan luonteesta rikosoikeudellisena välineenä ja sen sisältämisestä erilaisista velvoittavuuden asteista, voi sen täytäntöönpano kuitenkin johtaa tilanteeseen, jossa ihmiskaupan uhrien tilanne huononee. Oikeusministeriön työryhmän käyttämä tapa tulkita ja soveltaa Palermon lisäpöytäkirjaa voikin johtaa siihen, että ihmiskaupan uhreja käytetään vain perusteluna kriminalisoinneille, mutta uhrin joutuvat käytännössä entistä huonompaan asemaan.

3.2.2 Ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan tulkinta

3.2.2.1 Kuka on ihmiskaupan uhri?

Työryhmän loppumietinnössä (s. 40) on todettu, että lisäpöytäkirjassa ei ole määriteltä, ketä on pidettävä ihmiskaupan uhrina. Mietinnön mukaan yleiseksi lähtökohdaksi voidaan olettaa, että uhrilla tarkoitetaan ihmiskaupparikoksen tai epäilyllä ihmiskaupparikoksen asianomistajaa. Mietinnön mukaan uhrin käsitettä on kuitenkin syytä rajata siten, että uhrien auttamiseen velvoittavien artikloiden tulokinnassa uhriksi katsottaisiin vain sellaiset henkilöt, joilla on "todellista tarvetta" avun saamiseen.

Loppumietinnössä käytetty tulkinta ihmiskaupan uhrista on selvästi ristiriidassa lisäpöytäkirjan tarkoituksen kanssa sekä työryhmän ensimmäisen mietinnön (Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio, Työryhmämietintö 2003:5) argumentaation kanssa.

Ihmiskaupan uhrien auttamista ja suojelua käsittelevät lisäpöytäkirjan 6-8 artikkelit eivät sisällä minkäänlaisia rajoituksia siihen, ketkä ovat avun tarpeessa olevia uhreja. Lisäpöytäkirjan selvänä tarkoituksena on, että ihmiskaupan uhreiksi ja avun tarpeessa oleviksi katsotaan kaikki, jotka ovat joutuneet 3 artiklassa kuvatun ihmiskaupan kohteeksi.

Lisäpöytäkirjan 3 artiklan b-kohdassa todetaan, että sillä ei ole merkitystä, onko uhri antanut suostumuksen kyseiseen toimintaan. Lisäksi 3 artiklan a-kohdassa todetaan, että hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa on aina sellaista hyväksikäyttöä, joka täyttää ihmiskaupan kriteerin.

Lisäpöytäkirjan ajatuksena on selvästi, että ihmiskaupan uhriksi joutuneen prostituoidun ei tarvitse todistaa omaa uhriksi joutumistaan tai omaa tarvettaan saada apua. Lisäpöytäkirjan 2 artiklan mukaan sen tarkoituksena on suojella ja auttaa ihmiskaupan uhreja kunnioittaen täysimääräisesti heidän ihmisoikeuksiaan.

Työryhmän ensimmäisessä mietinnössä seksinostamisen kriminalisoinnin perusteluksi on esitetty tarve suojella prostituoidun koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta. Mikäli työryhmä näkee prostituution olevan niin vakavasti prostituoidun koskemattomuutta loukkaavaa toimintaa, että tällaiselle kriminalisoinnille on perusteltu tarve, niin kuinka on mahdollista, että sama työryhmä voi todeta, ettei todellista avun tarvetta aina olisikaan?

Koska ihmiskauppa on vakava henkilön itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuutta loukkaava rikos, on selvää, että ihmiskaupan uhrin on katsottava aina olevan erityisen avun tarpeessa. Siten ei ole hyväksyttävää rajata ihmiskaupan uhrin käsitettä työryhmän loppumietinnössään esittämällä tavalla.

3.2.2.2 Mihin keinoihin lisäpöytäkirja velvoittaa?

Ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja velvoittaa sen allekirjoittaneita maita muuttamaan lainsäädäntöään siten, että lisäpöytäkirjan 3 artiklassa määriteltä ihmiskauppa on rangaistava teko. Lisäpöytäkirja ei kuitenkaan velvoita käyttämään samaa muotoilua tai ihmiskaupan määritelmää, joka on 3 artiklassa. Riittää, että

kaikki 3 artiklassa kuvattu toiminta on säädetty rangaistavaksi. Laajempikin tai toisella tavalla muotoiltu kriminalisointi on siis mahdollinen.

Työryhmän ensimmäisessä mietinnössä oleva ehdotus ihmiskauppaa koskeväksi lakipykäläksi käyttää samanlaista muotoilua kuin lisäpöytäkirjan 3 artiklassa oleva määritelmä. Siten pykälässä on kuvattu ihmiskaupan tunnusmerkkeinä tietyt keinot, tekotavat ja tarkoitukset. Lisäksi edellytetään, että kaikki nämä kolme tunnusmerkkiä täyttyvät. Ongelmaksi ehdotetun säännöksen täytäntöönpanossa voi muodostua se, että tällä tavalla määritellyn rikoksen todistaminen oikeudessa voi osoittautua liian vaikeaksi.

Mahdollisina rikoksen keinoina on ehdotetussa lakipykälässä mainittu mm. toisen turvattoman aseman hyväksikäyttäminen ja erehdyttäminen. On helposti kuviteltavissa tilanteita, joissa inhimillisesti arvioituna on selvästi kyse heikossa asemassa olevan henkilön hyväksikäytöstä prostituutiotarkoituksessa, mutta silti turvattoman aseman hyväksikäyttämisen todistaminen oikeudessa riittävällä tavalla voi olla mahdotonta. Tuloksena voi olla se, että ihmiskaupan harjoittajalle pystytään antamaan tuomio parituksesta mutta ei ihmiskaupasta.

Tällöinkin ongelmaksi tulee ihmiskaupan uhrin määritelmä. Jos ihmiskauppaa ei pystytä todistamaan oikeudessa, niin jääkö ulkomainen hyväksikäytön ja parituksen kohteena ollut prostituoitu ilman sitä suojelua ja apua, joka lisäpöytäkirjan mukaan kuuluisi kaikille ihmiskaupan uhreille?

On huomattava, että ihmiskaupan uhrien auttamiseen ja suojeluun velvoittavat 6-8 artiklat eivät rajaa auttamisvelvollisuutta vain niihin uhreihin, joiden kohdalla ihmiskaupparikos on pystytty oikeudessa todistamaan. On lisäpöytäkirjan tarkoituksen ja yleisten ihmisoikeuksien mukaista tulkita 6-8 artikloita siten, että ihmiskaupan uhreille tarjotaan apua ja suojelua riippumatta siitä, onko ihmiskaupparikosta pystytty todistamaan oikeudessa.

Uhrien suojeluun velvoittavat 6-8 artiklat on kuitenkin muotoiltu lievemmin velvoittavaan muotoon kuin kriminalisointiin velvoittava 5 artikla. Ihmisoikeusnäkökulmasta tässä piilee suuri ongelma. Uhrit kelpaavat perusteluna kriminalisoinnille, mutta uhrien todellinen mahdollisuus saada apua ei ole kunnolla turvattu.

3.2.3 Ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan täytäntöönpano

Työryhmän ensimmäisessä mietinnössä esitetään lainsäädäntöä, joka muodollisesti täyttää ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan vaatimukset, mutta jonka käytännön soveltuvuus ihmiskauppioiden kiinnisaamiseksi ja tuomitsemiseksi näyttää huonolta.

Uhrien kannalta oleellinen kysymys on, katsotaanko ihmiskaupan uhreiksi ainoastaan ne, joiden kohdalla ihmiskaupparikos on pystytty oikeudessa todistamaan? Mikäli ihmiskaupparikosta ei pystytä todistamaan, niin ovatko ihmiskaupan uhrit silloin vain prostituutiosta epäiltyjä ulkomaalaisia, jotka voidaan ulkomaalaislain mukaan käännyttää maasta?

Työryhmän loppumietinnössä todetaan (s. 51), että työryhmällä ei ole huomauttamista siihen, että perusteltu epäily seksipalveluiden myymisestä säilyisi käännyttämisen perusteena. Kuitenkin juuri tämä ulkomaalaislain käännytysperuste on

ollut syynä siihen, että ulkomaalaiset prostituoidut eivät ole uskaltaneet kääntyä viranomaisten puoleen apua saadakseen.

Työryhmän loppumietinnössä esitetään, että vain osa ihmiskaupan uhreista katsotaisiin avun tarpeessa oleviksi uhreiksi. Tämä tarkoittanee sitä, että myös todistettujen ihmiskauppatapausten uhreja voidaan käännättää maasta, ilman että heille tarjotaan mitään erityistä apua tai suojelua.

Työryhmän ehdottamat muutokset lainsäädäntöön antavat viranomaisille lisää valtuuksia prostituutiota organisoivien tahojen (parittajien ja ihmiskauppioiden) kiinnisaamiseen. Ulkomaalaiset prostituoidut ovat kuitenkin taloudellisesti riippuvaisia paritusorganisaatioiden ja ihmiskaupan harjoittajien tarjoamista työskentelymahdollisuuksista. Mikäli prostituoiduille ei tarjota apua, muita vaihtoehtoja tai muita toimeentulomahdollisuuksia, niin tiukentunut prostituutionvastainen lainsäädäntö voikin johtaa heidän asemansa huononemiseen.

Työryhmän esittämä tapa panna täytäntöön ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan vaatimukset ei ole ihmisoikeuksien ja uhrien suojelun näkökulmasta lainkaan tyydyttävä.

3.3 Globaaleilla markkinoilla tarvitaan globaaleja työntekijän oikeuksia

SALLIn 31.3.2004 oikeusministeriölle antama lausunto, jota edellä olevassa luvussa 3.2 lainattiin, tuonee esille, kuinka ristiriitainen ongelmakimppu ihmiskauppa, siihen liittyvät kontrollitoimet ja uhrien auttamistoimet oikeastaan on. Kun ihmisten uhriksi joutumista vastaan taistellaan tiukentamalla sitä samaa ulkomaalaisiin kohdistuvaa kontrollia, joka on oleellisena osatekijänä uhriksi joutumisessa, on selvää, että ongelmat eivät ratkea.

Rakentavampia ja toimivampia ratkaisuja on pakko etsiä. Kun markkinat ovat muuttuneet globaaleiksi, niin että tavaroita, pääomia ja tuotantolaitoksia voidaan siirtää maasta toiseen oikeudellisesti turvatuilla tavoilla, on välttämätöntä laajentaa oikeusturva suojelemaan paremmin ja laajemmin myös maasta toiseen siirtyviä työntekijöitä ja työnhakijoita.

4 Johtopäätökset

4.1 Seksityön vaikeuttaminen estää ratkaisujen löytämistä

Olen henkilökohtaisesti perehtynyt prostituution todellisuuteen sekä Suomessa että muissa maissa yli 10 vuoden ajan. Olen tavannut ja kuullut hyvin erilaisista lähtökohdista tulevia prostituoituja eri maista. On surullista kuulla, kuinka jollakin ihmisellä ei ole ollut mitään muuta vaihtoehtoa kuin prostituutio. Kaikista kamlinta on kuitenkin ollut kuulla kertomuksia ja lukea raportteja viranomaisten toimista prostituoituja kohtaan. Ne toimet, joita hallitukset väittävät prostituoitujen suojelemiseksi, ovat tehneet prostituoiduista käytännössä lainsuojattomia ja kaikkien hyväksikäyttämiä.

Seksityön salliminen tai laillistaminen ei ratkaise ongelmia. Prostituution ympärillä on paljon suuria ongelmia, joiden vähentämiseen ja ratkaisemiseen tarvitaan erilaisia rakentavia lähestymistapoja. Niiden toteuttamiseen tarvitaan seksityöntekijöiden ja muiden tahojen yhteistyötä.

Seksityön vaikeuttaminen kriminalisoimalla prostituutiotoimintaa estää näiden ratkaisujen löytämistä. Viranomaiskontrolli ja kriminalisointi tarkoittavat prostituoitujen kannalta vain sitä, että heidän täytyy käyttää enemmän aikaa ja vaivaa suojautukseen poliisia ja muita viranomaisia vastaan. Silloin heillä on vähemmän mahdollisuuksia suojautua muita vaaroja vastaan tai etsiä muita vaihtoehtoja.

Seksialan Liitto SALLI perustettiin vuonna 2002, koska useilla suomalaisilla seksityöntekijöillä oli tästä asiasta samanlainen näkemys: ongelmia ei ratkaista vaikeuttamalla ihmisten omia selviytymismahdollisuuksia. Ymmärrämme, että kaikki eivät pidä seksibisneksestä, mutta siitä huolimatta seksityöntekijöille pitää turvata sama oikeusturva ja samat ihmisoikeudet kuin muillekin.

Seksialan Liitolla ei ole hallussaan poppakonstia, jolla ongelmat ratkaistaisiin. Seksialan Liitto on kuitenkin valmis yhdessä muiden yhteiskunnan toimijoiden kanssa etsimään rakentavia ratkaisuja ja työskentelemään niiden puolesta.

Rakentava yhteistyö on mahdollista, kun luovutaan pitämästä prostituutiota ideologisenä kysymyksenä ja sen sijaan paneudutaan prostituutiossa ja sen ympärillä oleviin konkreettisiin kysymyksiin.

Prostituutiota vähentävät ja estävät toimenpiteet ja toisaalta seksityöntekijöiden ihmisoikeuksien ja työturvallisuuden edistäminen eivät siis välttämättä ole ristiriidassa keskenään. Kummassakin lähestymistavassa tulisi pohjimmiltaan olla kyse ihmisten elämänhallinnan ja oikeusturvan parantamisesta.

4.2 Seksialan Liitto SALLI ry:n kommentit hallituksen esityksen HE 221/2005 johdosta

- Ehdotettu seksipalveluiden ostamisen kriminalisointi – samoin kuin seksipalveluiden ostamisen ja myymisen kriminalisointi – merkitsee käytännössä prostituoitujen, muiden seksityöntekijöiden sekä prostituoiduiksi epäiltyjen henkilöiden oikeusturvan ja ihmisoikeuksien toteutumisen heikkenemistä.
- Seksialan Liitto SALLI vastustaa ehdottomasti sekä seksinostamisen että seksinmyymisen kriminalisointia. Molempia kriminalisointeja sekä yhdessä että erikseen toteutettuina on pidettävä hylättävinä vaihtoehtoina.
- Seksipalveluiden ostamisen kriminalisoinnin rajoittaminen niihin tapauksiin, joissa on kyse parituksesta tai ihmiskaupasta, ei ratkaise lakiesitykseen liittyviä vakavia ongelmia. Parituksen tai ihmiskaupan kohteena olevien prostituoitujen oikeusturva tai sosiaalinen asema ei parane asiakkaiden kriminalisoimisella.

5 Liitteet

- Liite 1** Dr. Helen J. Self on kirjoittanut Suomen eduskunnalle muistion, jossa hän kommentoi Ruotsin mallin mukaista seksipalveluiden ostamisen kriminalisointia.
www.salli.org/info/lib/self2005com.pdf
- Liite 2** Professori Don Kulick on pyytännyt toimittamaan Suomen eduskunnalle hänen esitelmänsä, joka käsittelee Ruotsin mallia.
www.salli.org/info/lib/kulick-un-talkswe.pdf

6 Lisätiedot

Tätä asiantuntijalausuntoa koskeviin kysymyksiin vastaa
Seksialan Liitto SALLI ry:n lakiasiain sihteeri Johanna Sirkiä

puh. 040 510 2114

etunimi.sukunimi@salli.org

Aiheeseen liittyvää tietoa ja linkkejä löytyy Sallin verkkosivuilta

www.salli.org/info/

www.salli.org/muistio/

Seksialan Liitto SALLI ry:n lausunnot ja kannanotot

www.salli.org/kanta/

Anna Kontulan v. 2005 ilmestynyt raportti Prostituutio Suomessa

www.salli.org/info/lib/kontula2005rap.pdf

Helen J. Self on myös kirjoittanut kirjan:

Prostitution, Women and Misuse of the Law,
Frank Cass, 2003.